

do Oceny stanu zdrowia oraz określenia potrzeb zdrowotnych mieszkańców województwa lubelskiego na potrzeby opracowywania programów polityki zdrowotnej realizowanych przez Samorząd Województwa Lubelskiego w latach 2016-2021

Spis treści

1. Charakterystyka demograficzna	2
1.1. Ludność województwa lubelskiego	2
1.2. Dynamika zmian demograficznych	5
1.2.1. Przyrost naturalny	5
1.2.2. Struktura ludności	15
1.3. Prognoza demograficzna	20
2. Czynniki warunkujące stan zdrowia mieszkańców województwa lubelskiego	24
2.1. Demograficzne uwarunkowania zdrowia	24
2.1.1. Wiek	24
2.1.2. Płeć	29
2.1.3. Status społeczny	31
2.1.4. Miejsce zamieszkania	40
2.2. Środowiskowe uwarunkowania zdrowia	45
2.2.1. Praca	45
2.2.2. Bezrobocie	50
2.2.3. Poziom dochodów	54
2.2.4. Środowisko fizyczne	56
2.2.5. Urbanizacja	59
2.3. Czynniki ryzyka	60
2.3.1. Palenie papierosów	60
2.3.2. Picie alkoholu	63
2.3.3. Używanie narkotyków i środków odurzających	65

1. Charakterystyka demograficzna

1.1. Ludność województwa lubelskiego

Według danych Urzędu Statystycznego z dnia 31 grudnia 2013 r. województwo lubelskie zamieszkiwało 2160513 osób (tabela 1). Większość spośród nich to ludność wiejska - 1158488 (53,7%), a pozostali – 1002025 (46,3%) to mieszkańcy miast. W roku 2013 w populacji mieszkańców Lubelszczyzny było nieco więcej kobiet (1113252) niż mężczyzn (1047261). Na 100 mężczyzn przypadało 106 kobiet.

Tabela 1. Ludność województwa lubelskiego w latach 2005-2013 wg płci i miejsca zamieszkania

	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	2009 r.	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.
OGÓLEM	2182191	2206200	2172766	2150927	2157202	2181608	2171857	2168616	2160513
Mężczyźni	1059642	1072803	1053772	1036338	1044604	1057770	1051986	1051314	1047261
Kobiety	1122549	1133397	1118994	1114589	1112598	1123838	1118871	1117302	1113252
Miasta	1018406	1028876	1013049	1012295	1003920	1015293	1009175	1007371	1002025
Wieś	1163785	1177324	1159717	1138632	1153282	1166315	1162682	1161245	1158488

Źródło: Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014. US w Lublinie Lublin 2014; Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2010. US w Lublinie 2010; Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2008. US w Lublinie 2008.

Tak jak w całym kraju, tak i w województwie lubelskim odnotowano w 2013 roku ujemny przyrost ludności. W porównaniu z rokiem poprzednim liczba mieszkańców zmniejszyła się o 8193 osób, to jest o 0,44% i jest to jeden z największych spadków liczby ludności w kraju (tabela 2). Większy ubytek ludności stwierdzono tylko w województwie świętokrzyskim (-0,45%), łódzkim (-0,46%) i opolskim (-0,57%). Odsetek ludności, którą utraciła Lubelszczyzna w 2013 r. jest kilkakrotnie większy niż odsetek ubytku ludności w skali całego kraju (0,1%). Należy jednocześnie zaznaczyć, że w niektórych województwach odnotowano przyrost ludności: mazowiecki (0,28%), pomorskie (0,25), małopolskie (0,19), wielkopolskie (0,14%).

Tabela 2. Przyrost liczby ludności województwa lubelskiego w 2013 r. w porównaniu z przyrostem ludności w innych województwach

	przyrost roczny w %
Polska	-0,10
Opolskie	-0,57
Łódzkie	-0,46
Świętokrzyskie	-0,45
Lubelskie	-0,44
Śląskie	-0,36
Podlaskie	-0,31
Warmińsko-mazurskie	-0,26
Kujawsko-pomorskie	-0,18
Lubuskie	-0,18
Dolnośląskie	-0,15
Zachodniopomorskie....	-0,15
Podkarpackie	-0,03
Wielkopolskie	0,14
Małopolskie	0,19
Pomorskie	0,25
Mazowieckie	0,28

Źródło: Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014, s.51.

Tabela 3. Przyrost liczby ludności województwa lubelskiego w odniesieniu do lat poprzednich

Lata	Przyrost	
	Liczba	%
2006 r.	24009	1,1
2007 r.	-33434	-1,5
2008 r.	-21839	-1,0
2009 r.	6275	0,3
2010 r.	24406	1,1
2011 r.	-9751	-0,4
2012 r.	-3241	-0,1
2013 r.	-8193	0,4
2013 r. – 2005 r.	-21678	-1,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie :Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014. US w Lublinie 2010; Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2010. US w Lublinie 2010; Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2008. US w Lublinie 2008.

Liczba ludności zamieszkującej tereny województwa lubelskiego jest niestabilna. W ciągu ostatnich ośmiu lat liczba ta zmniejszyła się o prawie 22 tysiące, to jest o 1 % (tabela 3). W poszczególnych latach począwszy od roku 2006 stwierdzono zarówno ujemny jak dodatki przyrost ludności. Znaczący wzrost ludności odnotowano w roku 2006 oraz 2010 oraz niewielki w 2009 roku. Od roku 2011 następuje systematyczny spadek liczby ludności.

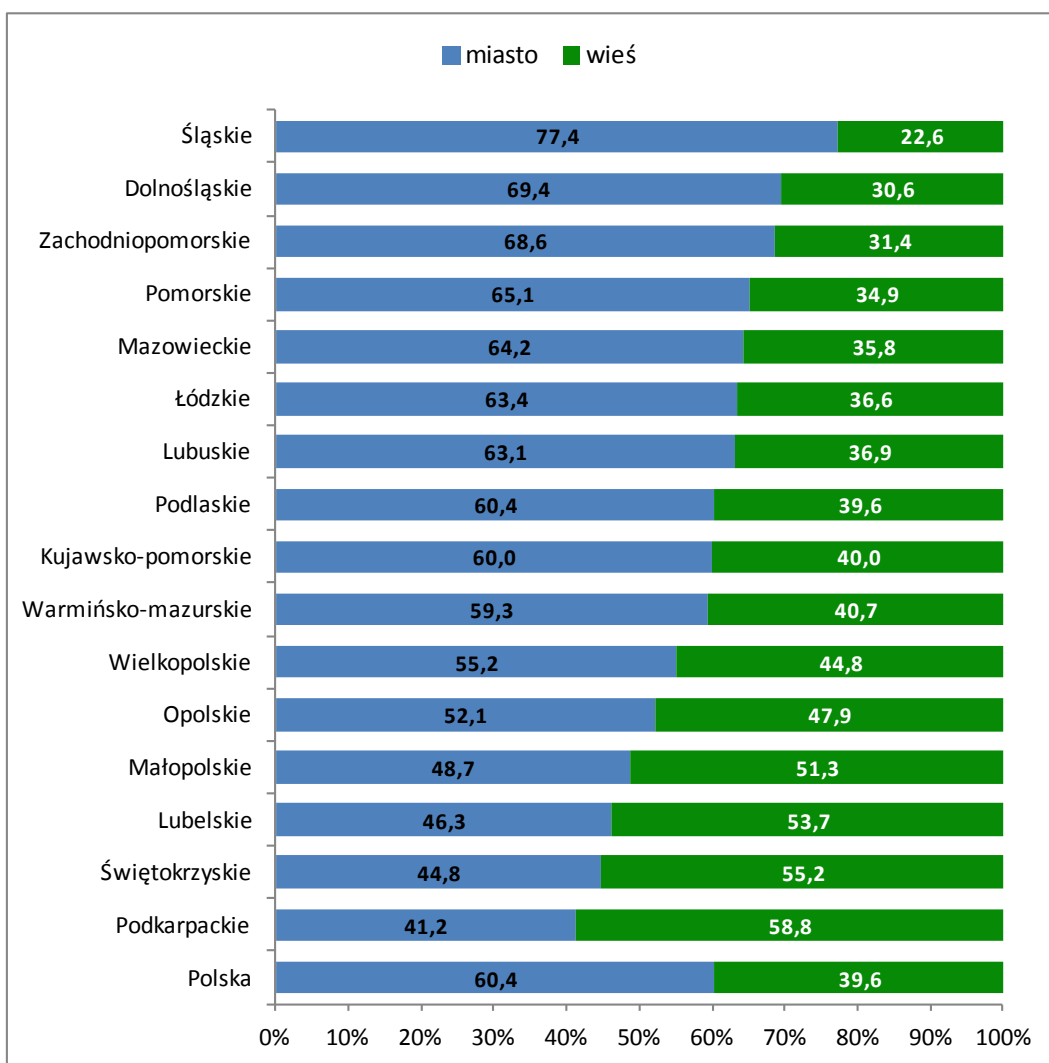
Tabela 4. Stan i przyrost ludności województwa lubelskiego w roku 2013 w odniesieniu do roku 2005 wg płci i miejsca zamieszkania

Wyszczególnienie	Lata		Przyrost	
	2005 r.	2013 r.	Liczba	%
OGÓŁEM	2182191	2160513	-21678	-1,0
Mężczyźni	1059642	1047261	-12381	-1,2
Kobiety	1122549	1113252	-9297	-0,8
Miasta	1018406	1002025	-16381	-1,6
Wieś	1163785	1158488	-5297	-0,5

Źródło: Obliczenia własne na podstawie :Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014. US w Lublinie 2010; Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2010. US w Lublinie 2010; Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2008. US w Lublinie 2008.

Ujemny przyrost ludności dotyczy głównie lubelskich miast, z których od 2005 roku ubyło 16381 osób (-1,6%). Na terenach wiejskich ubyło 5297 osób (0,5%) i jest to liczba trzykrotnie mniejsza w porównaniu ze spadkiem liczby ludności miejskiej. Należy zatem uznać, że społeczności wiejskie województwa lubelskiego są bardziej stabilne demograficznie niż społeczności miast.

Biorąc pod uwagę strukturę ludności względem miejsca zamieszkania w województwie lubelskim, należy przypuszczać, że przewaga liczebna mieszkańców wsi nad mieszkańcami miast będzie się zwiększać. Do przyczyn tego zjawiska można zaliczyć niski poziom uprzemysłowienia, brak nowych inwestycji, dominacja rolnictwa. Odsetek mieszkańców wsi województwa lubelskiego (53,7%) jest ponad dwukrotnie większy niż odsetek mieszkańców wsi województwa śląskiego (22,6%), które charakteryzuje się wysokim poziomem uprzemysłowienia. Struktura zamieszkania w województwie lubelskim istotnie różni się od danych ogólnopolskich (ryc.1). W skali całego kraju proporcja mieszkańców wsi do miasta jest odwrotna – większość stanowią mieszkańcy miast (60,4%). Innymi przyczynami stabilnej sytuacji demograficznej wsi lubelskich jest większy niż w mieście przyrost naturalny oraz migracje. Podobnie jak inne regiony kraju Lubelszczyzna doświadcza migracji ludności miejskiej na wieś w poszukiwaniu atrakcyjnych terenów do zamieszkania.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014.

Rycina 1. Mieszkańcy wsi i miast wg województw (w 2013 r. w %)

1.2. Dynamika zmian demograficznych

Niektóre wskaźniki dynamiki zmian demograficznych zostały przedstawione w rozdziale 1.1. Ta część opracowania jest poświęcona pozostałym wskaźnikom zmian demograficznych oraz zmian w strukturze ludności województwa lubelskiego.

1.2.1. Przyrost naturalny

Przyrost naturalny jest ogólnym wskaźnikiem rozwoju demograficznego określonej społeczności (państwa, regionu, województwa). Jest różnicą pomiędzy liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów. Wynik różnicy może być ujemny, dodatni lub zerowy (co się raczej nie zdarza). Wartość dodatnia przyrostu naturalnego oznacza, że liczba urodzeń przewyższyła liczbę zgonów, natomiast wartość ujemna wskazuje na tendencję odwrotną. Wartość ujemną traktujemy jako ubytek naturalny.

W celu zobiektywizowania wartości przyrostu naturalnego i porównania jego skali w różnych krajach czy regionach stosuje się współczynnik przyrostu naturalnego, który oblicza się dzieląc różnicę pomiędzy liczbą urodzeń, a liczbą zgonów przez liczbę mieszkańców regionu, dla którego obliczamy współczynnik (np. kraj), a następnie mnożymy przez 1000 uzyskując wynik w promilach. Dynamika przyrostu naturalnego w województwie lubelskim zostanie poprzedzona charakterystyką urodzeń i zgonów.

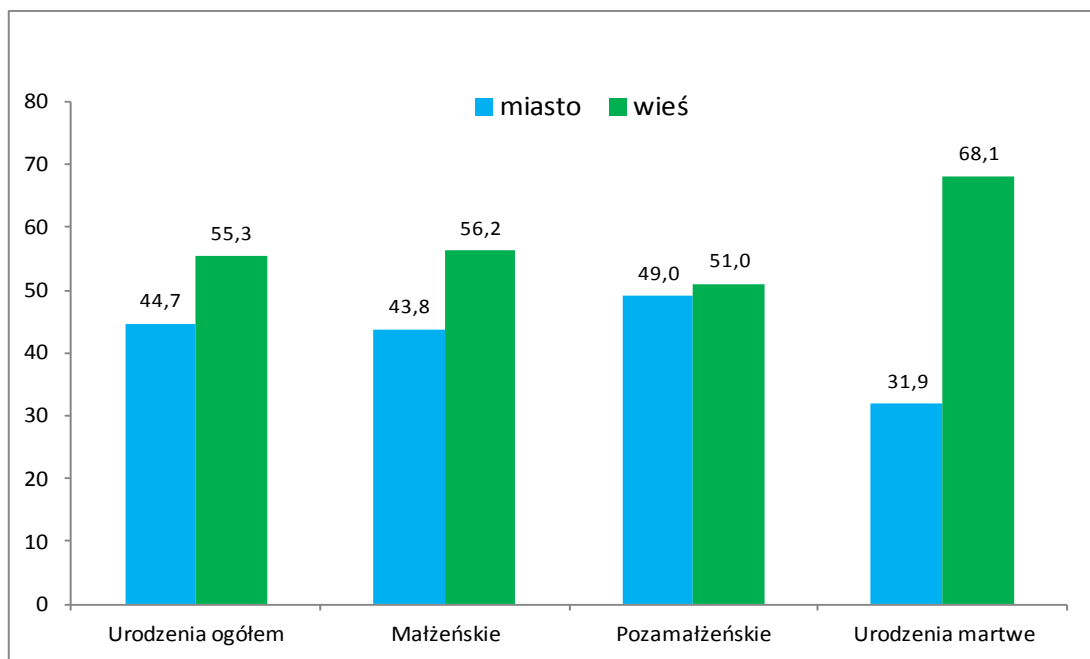
Tabela 5. Urodzenia w województwie lubelskim w latach 2005- 2013.

	Lata				Przyrost w 2013 r. wobec 2005	
	2005	2010	2012	2013	liczba	%
Urodzenia ogółem	21346	22635	21214	19738	-1608	-7,5
Małżeńskie	18763	19484	17840	16386	-2377	-12,7
Pozamałżeńskie	2583	3151	3374	3355	772	29,9
Urodzenia martwe	69	90	83	72	3	4,3

Źródło: Obliczenia własne na podstawie - Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014 US w Lublinie. Lublin 2014, s.109

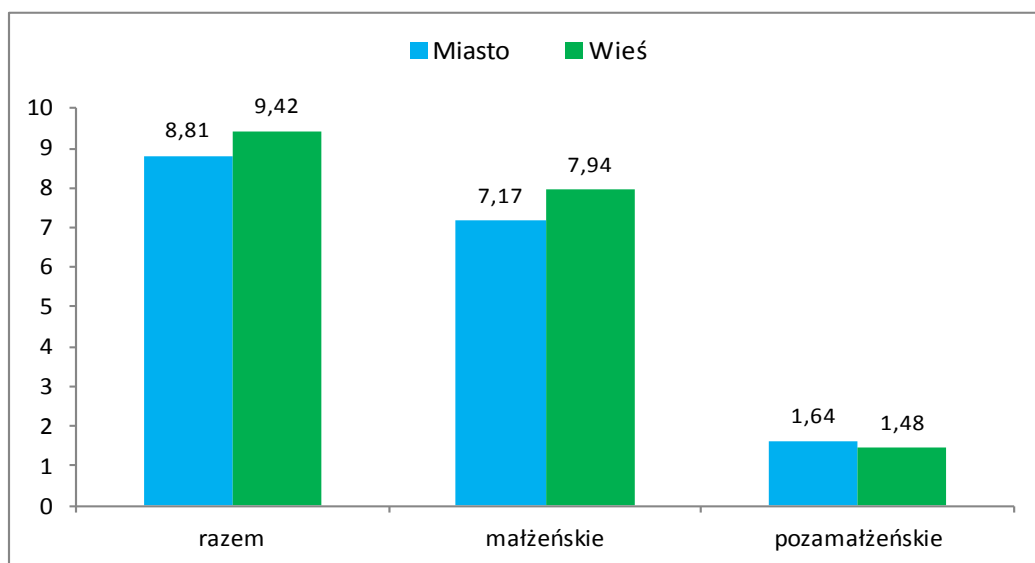
W roku 2013 na terenie Lubelszczyzny urodziło się 19738 dzieci, w tym 16386 dzieci przyszło na świat w związkach małżeńskich, 3356 dzieci ze związków pozamałżeńskich, 72 urodzenia były martwe (tabela 5). Ogólna liczba urodzeń zmniejszyła się w porównaniu z rokiem 2005 o 1608 osób, to jest o 7,5%. Jednocześnie odnotowano wysoki spadek liczby urodzeń małżeńskich (-12,7%) i stosunkowo wysoki wzrost urodzeń pozamałżeńskich – prawie o 1/3 (29,9%). Wzrosła również liczba urodzeń martwych (o 4,3% w porównaniu z rokiem 2005). Należy jednak podkreślić, że w 2013 liczba urodzeń martwych była znacznie mniejsza niż w roku 2010 (90) i 2012 (83).

Liczba urodzeń w województwie lubelskim jest zróżnicowana miejscem zamieszkania. Ponad połowa dzieci (55,3%) urodziła się na wsi, a pozostałe (44,7%) w mieście (ryc. 2). W środowisku wiejskim stwierdzono również znacznie większy odsetek urodzeń małżeńskich (56,1%) niż w mieście (43,9%). Urodzenia pozamałżeńskie wystąpiły w podobnym odsetku w mieście (49,0%) i na wsi (51,0%) z niewielką przewagą urodzeń pozamałżeńskich na wsi. Wynik ten jest sprzeczny z oczekiwaniami, że proporcja będzie odwrotna z powodu większej liczby związków nieformalnych w miastach niż na wsi. Niepokojąca jest stosunkowo duża liczba urodzeń martwych w środowisku wiejskim. Ponad 2/3 urodzeń martwych (rok 2013) stwierdzono na wsi i ponad dwukrotnie mniej w miastach.

Źródło: *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie lubelskim w 2013 R. Urząd Statystyczny w Lublinie Lublin 2014, s.94*

Rycina 2. Urodzenia w województwie lubelskim na 1000 ludności w 2013 roku wg miejsca zamieszkania (w %)

Źródło: na podstawie: *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie lubelskim w 2013 r. US w Lublinie. Lublin 2014, s.94*

Rycina 3. Urodzenia żywe na 1000 ludności woje. lubelskiego w 2013 roku wg miejsca zamieszkania

Przewagę liczby urodzeń na wsi w porównaniu z miastem potwierdza wskaźnik urodzeń na 1000 ludności w poszczególnych środowiskach (ryc. 3). Ogólna liczba urodzeń przypadająca na 1000 ludności wiejskiej (9,42), w tym liczba

urodzeń małżeńskich (7,94) jest większa niż analogiczne wskaźniki urodzeń w mieście (ogółem – 8,81; małżeńskie – 7,17).

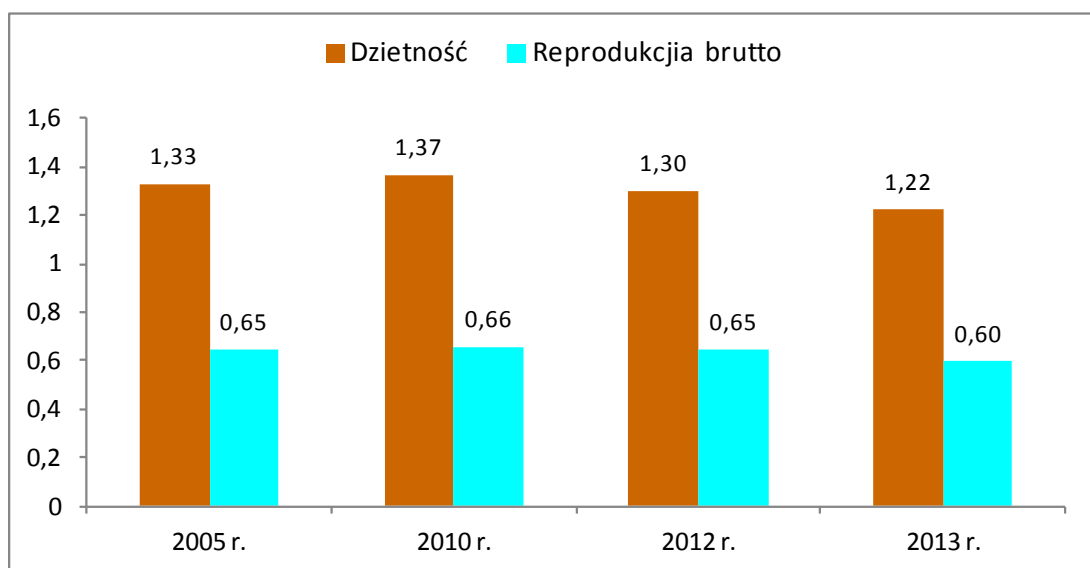
Płodność kobiet województwa lubelskiego wyrażona wskaźnikiem dzietności (liczba dzieci urodzonych w danych roku, przypadająca na jedną kobietę w wieku od 15 do 49 roku życia) jest nieco niższa niż przeciętna dla całego kraju (Polska – 1,26, Lubelszczyzna – 1,22) (tabela 6). Należy jednak zaznaczyć, że wskaźnik dzietności w większości województw jest wyższy od dzietności lubelskich kobiet. Tylko w pięciu województwach (zachodnio-pomorskie, podlaskie, świętokrzyskie, dolnośląski i opolskie) wskaźnik ten jest niższy niż w województwie lubelskim. Wskaźnik reprodukcji brutto (liczba córek urodzonych przeciętnie przez kobietę) w podobny sposób charakteryzuje płodność lubelskich kobiet na tle całego kraju i innych województw (Polska – 0,61; Lubelszczyzna – 0,60).

Tabela 6. Płodność kobiet w 2013 roku wg województw

Województwa	Dzietność ogółem	Reprodukcja brutto
Polska	1,26	0,61
Pomorskie	1,34	0,65
Wielkopolskie	1,34	0,65
Mazowieckie	1,33	0,65
Małopolskie	1,29	0,63
Kujawsko-pomorskie	1,25	0,61
Lubuskie	1,25	0,62
Śląskie	1,25	0,61
Warmińsko-mazurskie	1,24	0,60
Łódzkie	1,23	0,60
Podkarpackie	1,23	0,60
Lubelskie	1,22	0,60
Zachodniopomorskie	1,20	0,58
Podlaskie	1,18	0,58
Świętokrzyskie	1,16	0,56
Dolnośląskie	1,15	0,56
Opolskie	1,07	0,52

Źródło: Rocznik Statystyczny województw 2013. GUS warszawa 2014 s.257

Źródło: na podstawie - Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014. US w Lublinie. Lublin 2014, s.109

Rycina 4. Dzietność kobiet województwa lubelskiego w latach 2005 – 2013

W ostatnich latach, w województwie lubelskim obserwuje się spadek dzietności kobiet. W 2005 roku wskaźnik dzietności wynosił 1,33 i zmniejszył się do 1,22 w roku 2013 (ryc. 4). W analogicznym okresie zmniejszyła się również liczba córek urodzonych przeciętnie przez jedną kobietę (reprodukcja brutto).

Tabela 7. Płodność kobiet i współczynniki reprodukcji w podregionach województwa lubelskiego i miastach na prawach powiatu w 2013 r.

	Urodzenia żywe na 1000 kobiet w wieku 15-49 lat	Dzietność	Reprodukcja brutto
Podregion bialski	40,09	1,31	0,64
Podregion puławski	39,06	1,28	0,61
Podregion lubelski	38,20	1,19	0,58
Biała Podlaska	36,66	1,17	0,60
Podregion chełmsko-zamojski	36,03	1,18	0,59
Lublin	35,84	1,08	0,53
Zamość	33,23	1,05	0,53
Chelm	32,90	1,06	0,51

Źródło: na podstawie - Ludność, ruch naturalny i migracje województwie lubelskim w 2013 r. US w Lublinie. Lublin 2014. s.101

Analiza danych za rok 2013 wykazała duże zróżnicowanie wskaźników płodności kobiet w poszczególnych podregionach województwa lubelskiego (tabela 7). Za regiony o największym potencjale demograficznym należy uznać podregion bialski i puławski, w których stwierdzono najwyższy wskaźnik urodzeń żywych na

1000 kobiet (odpowiednio 40,09 i 49,06), a wskaźniki dzietności (odpowiednio 1,31 i 1,28) kształtują się powyżej przeciętnego w województwie (1,22), nawet w kraju (1,26), co jednak jest znacznie poniżej wskaźnika prostej zastępowalności pokoleń (2,16). Poziom przeciętny wskaźników płodności kobiet odnotowano w podregionach lubelskim i chełmsko-zamojskim oraz w Białej Podlaskiej – mieście na prawach powiatu. Najmniejszy potencjał demograficzny posiadają trzy miasta na prawach powiatu: Lublin, Zamość i Chełm. Miastem szczególnie zagrożonym pod względem demograficznym jest Chełm, w którym na 1000 kobiet przypada 33 żywe urodzenia, a wskaźnik dzietności jest jeden z najniższych w województwie (1,06). Najniższy jest też wskaźnik reprodukcji brutto – 0,51.

Tabela 9. Płodność kobiet i współczynniki reprodukcji w powiatach województwa lubelskiego w 2013 r.

	urodzenia na 1000 kobiet 15-49 lat	dzietność	reprodukcja brutto
łukowski	45,72	1,46	0,68
łęczyński	42,75	1,33	0,66
białski	42,54	1,43	0,67
lubartowski	41,49	1,34	0,66
radzyński	41,07	1,34	0,66
lubelski	40,56	1,34	0,66
chełmski	40,53	1,32	0,66
rycki	40,08	1,30	0,60
parczewski	39,42	1,27	0,62
opolski	37,82	1,22	0,58
włodawski	37,46	1,21	0,59
świdnicki	37,34	1,19	0,57
janowski	36,97	1,25	0,68
krasnostawski	36,78	1,20	0,61
tomaszowski	36,66	1,20	0,60
kraśnicki	36,19	1,17	0,55
puławski	36,11	1,22	0,58
biłgorajski	36,07	1,16	0,58
zamojski	35,69	1,18	0,57
hrubieszowski	35,57	1,17	0,62

Źródło: na podstawie - Ludność, ruch naturalny i migracje województwie lubelskim w 2013 r. US w Lublinie. Lublin 2014. s.101

Wśród powiatów województwa lubelskiego dużym potencjałem demograficznym wyróżnia się powiat łukowski, w którym na 1000 kobiet w wieku 15-49 lat przypadło 46 urodzeń żywych, a wskaźniki dzietności (1,46) i reprodukcji

brutto (0,68) są najwyższe w województwie (tabela 8). Relatywnie wysokie wskaźniki płodności kobiet wystąpiły również w powiatach: łączyńskim, białskim lubartowskim i radzyńskim. Najniższy potencjał demograficzny stwierdzono w powiecie kraśnickim, puławskim, biłgorajskim, zamojskim, i hrubieszowskim.

Drugą grupę danych, które posłużą do określenia przyrostu naturalnego województwa lubelskiego są statystyki zgonów. W roku 2013 w województwie lubelskim odnotowano 22849 zgonów (tabela 10). Liczba zmarłych mężczyzn (11945) była znacznie wyższa niż liczba zmarłych kobiet (10904). Liczba zgonów w województwie przypadająca na 100 tys. ludności wynosi 1058 i jest wyższa w porównaniu z przeciętną liczbą zgonów w całym kraju (1006) i jedną z wyższych w porównaniu z innymi województwami. Wyższy wskaźnik zgonów stwierdzono tylko w województwie śląskim (1067), świętokrzyskim (1117) i łódzkim (1241). Wskaźnik zgonów w województwie lubelskim jest o około 17% wyższy niż analogiczny wskaźnik w województwie pomorskim (876) czy podkarpackim (873).

Tabela 9. Zgony w 2013 roku wg województw na 100 tys. ludności

	ogółem	miasto	wieś
Polska	1006	1009	1001
Łódzkie	1241	1250	1227
Świętokrzyskie	1117	1036	1183
Śląskie	1067	1088	996
Lubelskie	1058	896	1197
Dolnośląskie	1048	1077	980
Mazowieckie	1022	998	1066
Opolskie	1020	1001	1040
Podlaskie	1016	856	1258
Zachodniopomorskie	988	999	964
Lubuskie	983	984	980
Kujawsko-pomorskie	978	1017	919
Warmińsko-mazurskie	961	957	968
Wielkopolskie	932	967	889
Małopolskie	902	929	876
Pomorskie	876	950	738
Podkarpackie	873	799	926

Źródło: Rocznik Statystyczny województw 2013. GUS. Warszawa 2014 s.258

W skali całego kraju wskaźnik zgonów w miastach (1009 na 100 tys. ludności) jest niewiele większy od wskaźnika zgonów w środowiskach wiejskich

(1001). W województwie lubelskim proporcje są odwrotne, a różnice znaczące. W 2013 roku stwierdzono znacznie więcej zgonów w lubelskich wsiach (1197 na 100 tys. ludności) niż w miastach (896). W skali całego województwa, jak i w prawie wszystkich podregionach i miastach na prawach powiatu, liczba zgonów mężczyzn była w roku 2013 większa od liczby zgonów kobiet. Jedynie w Białej Podlaskiej w roku 2013 zmarło więcej kobiet niż mężczyzn (tabela 10).

Tabela 10. Zgony w podregionach województwa lubelskiego i miastach na prawach powiatu w 2013 r.

	ogółem	na 100 tys	mężczyźni	kobiety
W województwie	22849	1058	11945	10904
Podregion chełmsko-zamojski	7206	1118	3795	3411
Podregion bialski	3403	1106	1779	1624
Podregion puławski	5345	1087	2842	2503
Podregion lubelski	6895	962	3529	3366
Chelm	630	960	316	314
Lublin	3136	904	1570	1566
Biała Podlaska	464	802	230	234
Zamość	521	795	266	255

Źródło: na podstawie - Ludność, ruch naturalny i migracje województwie lubelskim w 2013 r. US w Lublinie. Lublin 2014, s.101

Wskaźnik liczby zgonów w roku 2013 był bardzo zróżnicowany w poszczególnych powiatach województwa lubelskiego. W większości powiatów liczba zgonów na 100 tys. ludności była większa niż analogiczny wskaźnik dla całego województwa (tabela 11). Największą liczbę zgonów odnotowano w powiecie krasnostawskim (1362 na 100 tys. ludności), hrubieszowskim (1254), chełmskim (1233), zamojskim (1233) i opolskim (1231). Najmniejszą liczbę zgonów w przeliczeniu na 100 tys. ludności stwierdzono w powiecie biłgorajskim (999), łukowskim (993), świdnickim (898) i łączyńskim (805). We wszystkich powiatach wskaźnik zgonów mężczyzn jest większa od wskaźnika zgonów kobiet.

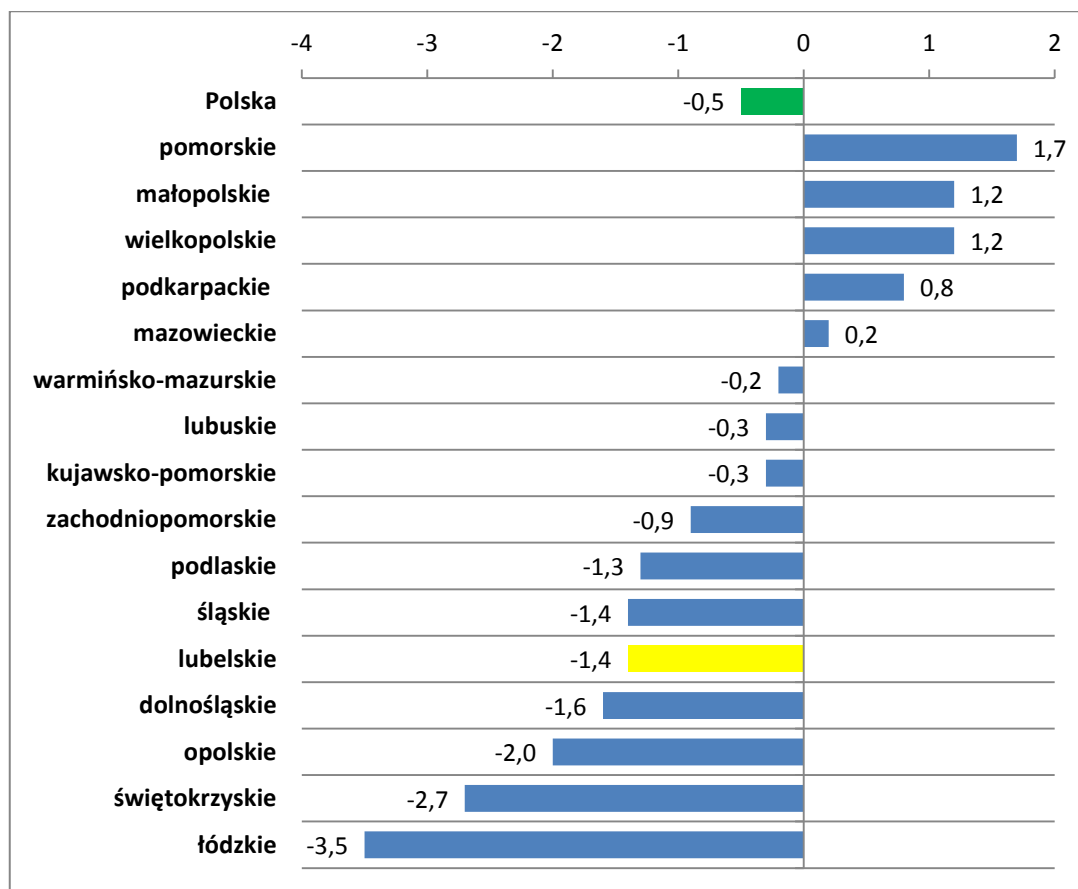
Tabela 11. Zgony w powiatach województwa lubelskiego w 2013 r.

	ogółem	na 100 tys.	mężczyźni	kobiety
krasnostawski	907	1362	468	439
hrubieszowski	843	1254	452	391
chełmski	982	1233	515	467
zamojski	1347	1233	698	649
opolski	763	1231	396	367
białski	1371	1210	725	646
lubartowski	1074	1193	542	532
parczewski	423	1174	215	208
włodawski	463	1170	260	203
janowski	546	1154	280	266
puławski	1307	1125	683	624
radzyński	682	1119	349	333
tomaszowski	944	1083	517	427
lubelski	1566	1051	826	740
rycki	609	1048	343	266
kraśnicki	1034	1046	560	474
biłgorajski	1032	999	563	469
lukowski	1086	993	580	506
świdnicki	655	898	348	307
łęczyński	464	805	243	221

Źródło: na podstawie - Ludność, ruch naturalny i migracje województwie lubelskim w 2013 r. US w Lublinie. Lublin 2014, s.101

Znając liczbę urodzeń żywych i liczbę zgonów w danym roku możemy określić przyrost naturalny w województwie lubelskim. Z najnowszych danych statystycznych wynika, że wskaźnik przyrostu naturalnego za rok 2013 w województwie lubelskim był ujemny (-1,4), co oznacza, że liczba urodzeń żywych była niższa niż liczba zgonów (ryc. 5). Ubytek naturalny ludności województwa lubelskiego jest trzykrotnie większy niż w populacji ludności całego kraju (-0,5%) i jest jednym z wyższych w porównaniu z innymi województwami. Wyższy poziom ubytku naturalnego stwierdzono tylko w województwach: dolnośląskim (-1,6), opolskim (-2,0), świętokrzyskim (-2,7) i łódzkim (-3,5). Należy jednak przyznać, że

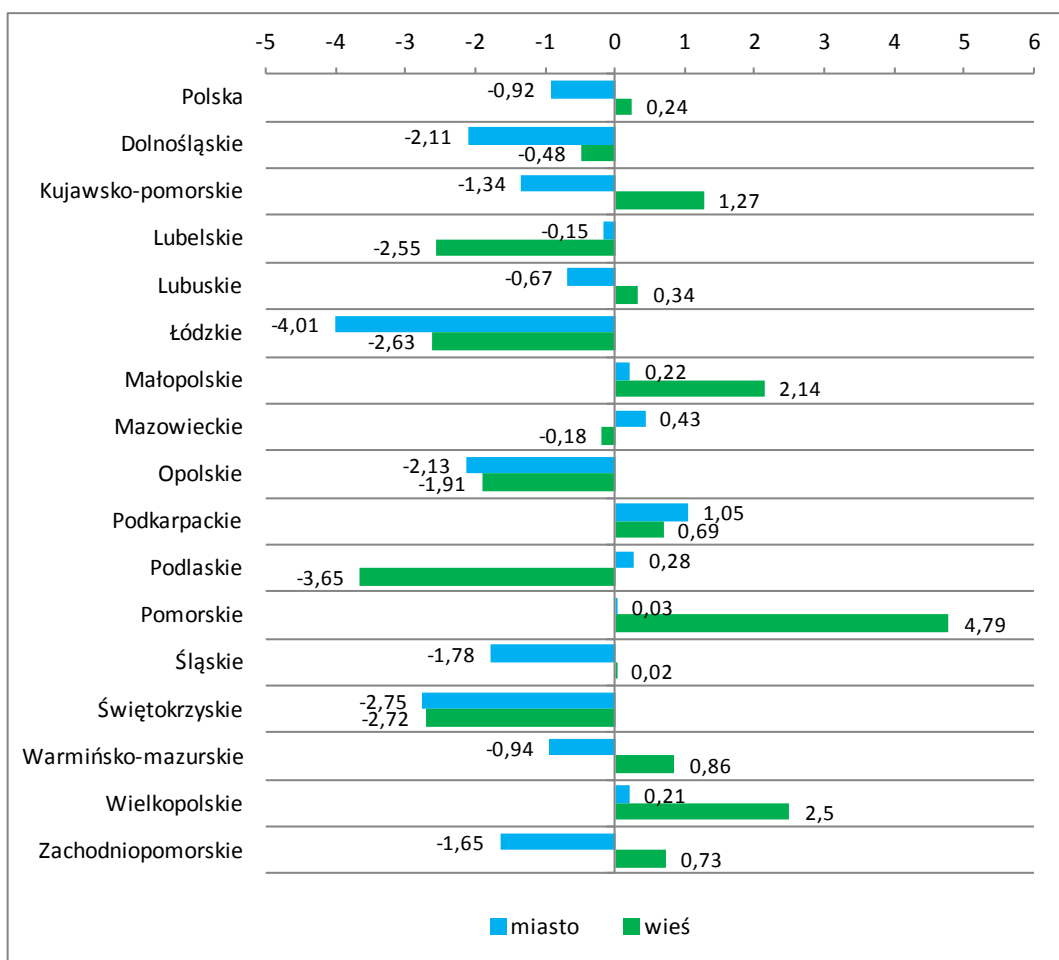
skala ubytku naturalnego w województwie lubelskim jest około dwukrotnie mniejsza niż w województwie świętokrzyskim i łódzkim.

Źródło: Rocznik Statystyczny województw 2013. GUS. Warszawa 2014 s.258

Rycina 5. Przyrost naturalny na 1000 ludności wg województw.

Charakterystyczną cechą przyrostu naturalnego w województwie lubelskim jest duża dysproporcja pomiędzy ubytkiem ludności miejskiej i wiejskiej (ryc. 6). Ubytek ludności wiejskiej jest niewielki (-0,15), natomiast wskaźnik ubytku ludności w miastach jest 15-krotnie wyższy (-2,55). Podobną prawidłowość stwierdzono jedynie w województwie podlaskim (-3,65 dla wsi, 0,28 dla miasta).

Źródło: na podstawie - *Ludność, ruch naturalny i migracje województwie lubelskim w 2013 r. US w Lublinie. Lublin 2014, s.101*

Rycina 6. Przyrost naturalny na 1000 ludności wg województw w mieście i na wsi

1.2.2. Struktura ludności

Struktura ludności województwa lubelskiego została częściowo omówiona w rozdziale 1.1. Ta część opracowania dotyczy charakterystyki wybranych cech demograficznych mieszkańców Lubelszczyzny, głównie struktury wieku. W 2013 roku województwo lubelskie zamieszkiwało 2156,2 tys. osób, w tym 1045,3 tys. mężczyzn i 1110,8 kobiet (tabela 12). Nadwyżka liczby kobiet w porównaniu z liczbą mężczyzn wyraża wskaźnik liczby kobiet na 100 mężczyzn, który w 2013 roku wyniósł 106,3. Liczba kobiet i mężczyzn zamieszkujących obszary wiejskie jest bardzo podobna (101,6 kobiet na 100 mężczyzn). Nadwyżka kobiet w mieście jest stosunkowo wysoka – 111,9 kobiet na 100 mężczyzn.

Tabela 12. Struktura wieku mieszkańców województwa lubelskiego w 2013 r.

	Liczba			Liczba kobiety na 100 mężczyzn		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	miasto	wieś
OGÓLEM	2156150	1045350	1110800	106,3	111,9	101,6
0–4lata	106865	54569	52296	95,8	96,0	95,7
5–9	107564	54959	52605	95,7	96,0	95,5
10–14	107173	55084	52089	94,6	94,8	94,4
15–19	127584	65037	62547	96,2	98,0	94,9
20–24	155564	79794	75770	95,0	98,4	92,5
25–29	170625	88124	82501	93,6	97,4	90,3
30–34	173865	90183	83682	92,8	96,9	88,9
35–39	158888	81886	77002	94,0	98,3	90,2
40–44	140144	71101	69043	97,1	103,5	92,0
45–49	131799	66415	65384	98,4	110,1	89,7
50–54	142751	70762	71989	101,7	117,8	89,3
55–59	159586	77116	82470	106,9	123,6	92,1
60–64	141440	65319	76121	116,5	129,2	104,2
65–69	100874	43553	57321	131,6	138,0	125,4
70–74	72626	29153	43473	149,1	152,0	146,6
75–79	66351	24603	41748	169,7	166,7	172,0
80–84	52850	17011	35839	210,7	202,1	216,3
85 lat i więcej	39601	10681	28920	270,8	274,9	268,5

Obliczenia własne na podstawie: Ludność, ruch naturalny i migracje województwie lubelskim w 2013 r. US w Lublinie. Lublin 2014, s.73-75.

Analiza proporcji liczby kobiet i mężczyzn w poszczególnych kategoriach wiekowych województwa lubelskiego wskazuje na prawidłowość ogólnopolską, z której wynika, że rodzi się więcej chłopców niż dziewcząt. W kategorii wiekowej do 4 lat na 100 chłopców przypada 95,8 dziewcząt. Nadwyżka liczby chłopców nad liczbą dziewcząt jest podobna na wsi i w mieście. Przewaga liczby mężczyzn nad liczbą kobiet utrzymuje się do kategorii wieku 45-49 lat, natomiast od 50 roku życia następuje przewaga liczby kobiet nad mężczyznami i systematycznie wzrasta w starszych kategoriach wiekowych. W grupie osób w wieku 70-74 lat liczba kobiet jest o 50% większa od liczby mężczyzn, wśród osób w wieku 80-84 lat liczba kobiet nad mężczyznami jest dwukrotnie większa, a wśród osób najstarszych (powyżej 84 roku życia) przewaga liczby kobiet jest ponad 2,5 razy wyższa niż liczba mężczyzn. Z analizy proporcji liczby kobiet i mężczyzn w poszczególnych kategoriach wiekowych w mieście i na wsi wynika, że równowaga liczby obu płci następuje

znacznie później na wsi niż w mieście. W mieście liczba kobiet i mężczyzn wyrównuje się w wieku około 40 lat, natomiast na wsi w kategorii wiekowej 60-64 lat. Na tej podstawie można przypuszczać, że zjawisko nadumieralności mężczyzn postępuje szybciej w mieście niż na wsi.

Tabela 13. Liczba kobiet na 100 mężczyzn w województwie lubelskim w 2013 r. na tle innych województwach

Województwa	Liczba kobiet na 100 mężczyzn
Polska	107
Łódzkie	110
Mazowieckie	109
Dolnośląskie	108
Opolskie	107
Śląskie	107
Kujawsko-pomorskie	106
Lubelskie	106
Małopolskie	106
Wielkopolskie	106
Lubuskie	105
Podlaskie	105
Pomorskie	105
Świętokrzyskie	105
Zachodniopomorskie....	105
Podkarpackie	104
Warmińsko-mazurskie	104

Źródło: Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014, s.51.

Wskaźnik nadwyżki liczby kobiet nad liczbą mężczyzn w województwie lubelskim jest prawie identyczny z analogicznym wskaźnikiem dla całego kraju (województwo lubelskie 106, Polska – 107) (tabela 13). Wyższą wartość wskaźnika stwierdzono w roku 2013 w województwie łódzkim (110), mazowieckim (109) i dolnośląskim (108). Najmniejsza różnica pomiędzy liczbą kobiet i mężczyzn wystąpiła w województwie podkarpackim i warmińsko-mazurskim (na 100 mężczyzn 104 kobiety).

Mediana wieku mieszkańców województwa lubelskiego (39,0 lat) jest prawie identyczną z medianą wieku populacji społeczeństwa polskiego (39,1) (tabela 14). Kobiety zamieszkałe w województwie lubelskim są przeciętnie starsze od mężczyzn tego województwa. Dysproporcja pomiędzy przeciętnym wiekiem kobiet i mężczyzn jest większa niż w populacji ogólnopolskiej. W roku 2013 stwierdzono różnice w przeciętnym wieku mieszkańców poszczególnych podregionów województwa

lubelskiego. Przeciętnie najmłodszy są mieszkańcy miasta Biała Podlaska i podregionu bialskiego, a najstarsi mieszkańcy największych miast województwa – Zamość (Me=39,6), Lublin (Me=40,0), Chełm (me=40,8). Dysproporcje pomiędzy przeciętnym wiekiem kobiet są największe w aglomeracjach miejskich. Kobiety zamieszkałe w Białej Podlaskiej i Lublinie są starsze od mężczyzn z tych miast o przeciętnie około 4,5 lat. Mediana wieku kobiet i mężczyzn z Zamościa różni się o 5,4 lat, a z Chełma prawie 6 lat (tabela 14).

Tabela 14. Mediana wieku wg płci i podregionów

Podregiony	ogółem	mężczyźni	kobiety	różnica wiek kobiet – wiek mężczyzn
Polska	39,1	37,4	40,9	3,5
Województwo	39,0	37,1	41,2	4,1
Biała Podlaska	37,9	35,7	40,3	4,6
Podregion bialski	38,1	36,3	40,2	3,9
Podregion lubelski	39,0	37,1	41,0	3,9
Podregion puławski	39,1	37,2	41,3	4,1
Podregion chełmsko-zamojski	39,5	37,5	41,9	4,4
Zamość	39,6	37,0	42,4	5,4
Lublin	40,0	37,9	42,4	4,5
Chełm	40,8	38,0	43,8	5,8

Tabela 15. Mediana wieku wg płci i powiatów

Powiaty	ogółem	mężczyźni	kobiety	różnica wiek kobiet – wiek mężczyzn
lukowski	36,0	34,6	37,7	3,1
łęczyński	36,2	34,7	37,8	3,1
lubelski	37,6	36,2	39,1	2,9
radzyński	37,7	36,0	39,7	3,7
bialski	37,8	36,2	39,6	3,4
chełmski	38,2	36,4	40,0	3,6
lubartowski	38,2	36,5	40,0	3,5
biłgorajski	38,4	36,6	40,3	3,7
rycki	38,8	36,5	41,6	5,1
włodawski	39,2	37,2	41,6	4,4
parczewski	39,3	37,2	41,8	4,6
janowski	39,3	37,8	41,0	3,2
opolski	39,3	37,6	41,4	3,8
tomaszowski	39,4	37,5	41,7	4,2
zamojski	39,5	37,7	41,4	3,7
kraśnicki	39,8	37,9	42,0	4,1

świdnicki	40,1	38,3	42,3	4,0
hrubieszowski	40,4	38,2	42,9	4,7
puławski	41,3	38,9	43,7	4,8
krasnostawski	41,6	38,9	44,7	5,8

Przeciętny wiek mieszkańców poszczególnych powiatów województwa lubelskiego jest również zróżnicowany. Najmłodszy są mieszkańcy powiatów lukowskiego, łęczyńskiego, lubelskiego, radzyńskiego i bialskiego. Przeciętnie najstarsi są mieszkańcy powiatów: świdnickiego, hrubieszowskiego, puławskiego, krasnostawskiego. Dysproporcja pomiędzy przeciętnym wiekiem kobiet i mężczyzn jest najmniejsza w powiatach, których ludność jest przeciętnie najmłodsza, a największa w powiatach, których ludność jest najstarsza (tabela 14).

Tabela 15. Ludność w wieku produkcyjnym wg województw.

	Wiek		
	przedprodukcyjny	produkcyjny	poprodukcyjny
Polska	18,2	63,4	18,4
Pomorskie	19,6	63,4	17,1
Lubuskie	18,4	64,4	17,2
Podkarpackie	19,1	63,7	17,2
Małopolskie	19,2	63,1	17,7
Kujawsko-pomorskie	18,5	63,7	17,8
Podlaskie	17,9	63,6	18,5
Lubelskie	18,3	62,7	18,9
Opolskie	16,3	64,7	18,9
Dolnośląskie	16,9	64,2	19,0
Mazowieckie	18,5	62,4	19,0
Śląskie	16,9	63,8	19,3
Świętokrzyskie	17,3	62,9	19,8
Łódzkie	17,0	62,4	20,6

Źródło: Obliczenia własne - Rocznik Statystyczny województw 2014. GUS. Warszawa 2014, s. 250

Jednym z kryteriów analiz demograficznych jest wiek zdolności do pracy. W rocznikach statystycznych z roku 2014 zdolność do pracy dla mężczyzn określono na wiek 18-64 lat, a dla kobiet na wiek 18-59 lat. Osoby w wieku młodszym niż 18 lat stanowią zatem grupę w wieku przedprodukcyjnym, natomiast granice wieku poprodukcyjnego są różne dla kobiet i mężczyzn – kobiety 60 lat i więcej, mężczyźni 65 lat i więcej. Granice wieku produkcyjnego uległy zmianie w związku z wydłużeniem wieku emerytalnego, który wprowadziła ustawa z dnia 11 maja 2012 r.

o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2012 r., poz.637)

W Polsce w 2013 roku prawie 1/5 ludności (18,2%) to osoby w wieku przedprodukcyjnym i taka sama część Polaków jest w wieku poprodukcyjnym. Pozostali (63,4%) znajduje się w wieku zdolności do pracy – w wieku produkcyjnym (Tabela 15). W województwie lubelskim proporcje osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym są podobne do proporcji w populacji ogólnopolskiej.

Tabela 16. Gęstość zaludnienia województwa lubelskiego w 2013 r. na tle innych województwach

województwo	Ludność na 1 km kw.
Polska	123
Śląskie	373
Małopolskie	221
Mazowieckie	150
Dolnośląskie	146
Łódzkie	138
Pomorskie	125
Podkarpackie	119
Kujawsko-pomorskie	116
Wielkopolskie	116
Świętokrzyskie	108
Opolskie	107
Lubelskie	86
Zachodniopomorskie	75
Lubuskie	73
Warmińsko-mazurskie	60
Podlaskie	59

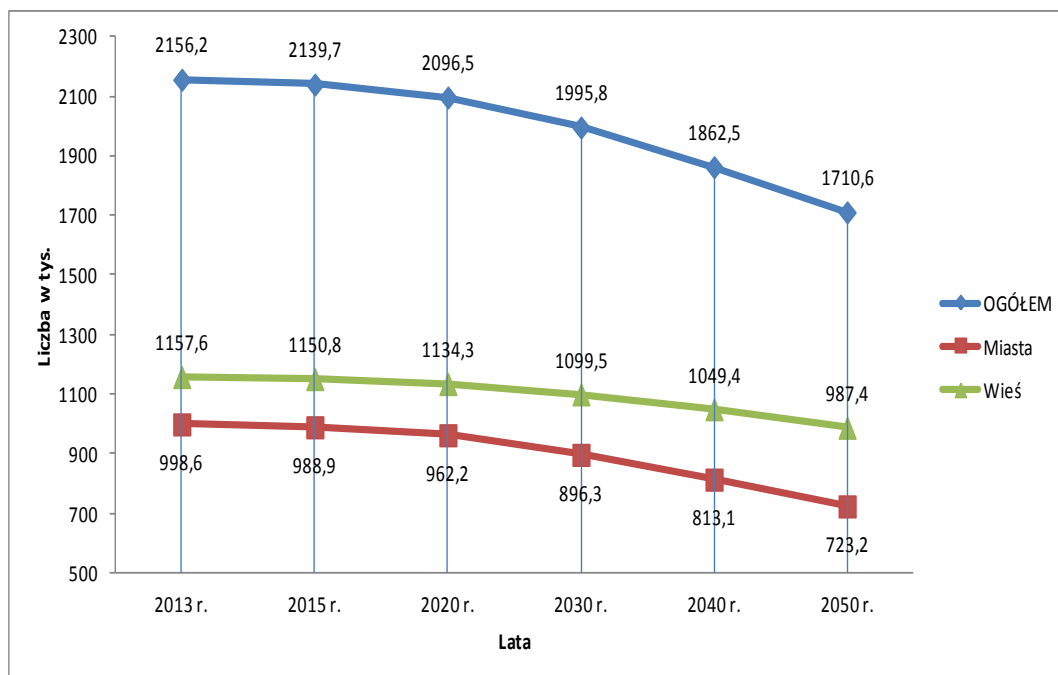
Źródło: Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014, s.51.

Województwo lubelskie jest regionem o stosunkowo małej gęstości zaludnienia – 86 osób na km² i jest ono znacznie mniejsze niż przeciętne zaludnienie dla całego kraju (123 osoby na km² (Tabela 16.)). Niższy poziom zaludnienia posiada tylko województwo zachodnio-pomorskie, lubuskie, warmińsko-mazurskie i podlaskie.

1.3. Prognoza demograficzna

W planowaniu strategii polityki zdrowotnej istotne znaczenie posiada diagnoza dotycząca kierunku zmian demograficznych w przyszłości. Z prognoz GUS wynika, że liczba ludności w województwie lubelskim do roku 2050 zmniejszy się o prawie

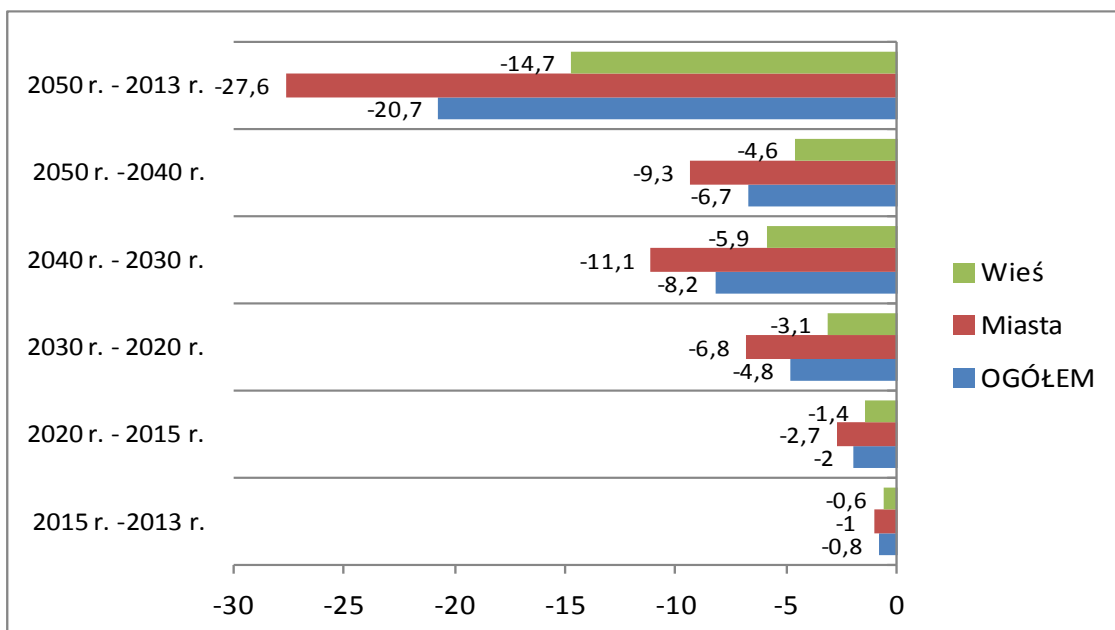
0,5 miliona osób w porównaniu z rokiem 2013 (ryc. 7). W mieście w tym okresie ubędzie 270 tys. osób, a na obszarach wiejskich 170 tys.

Źródło: na podstawie Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014. US w Lublinie. Lublin 2014, s. 116-117.

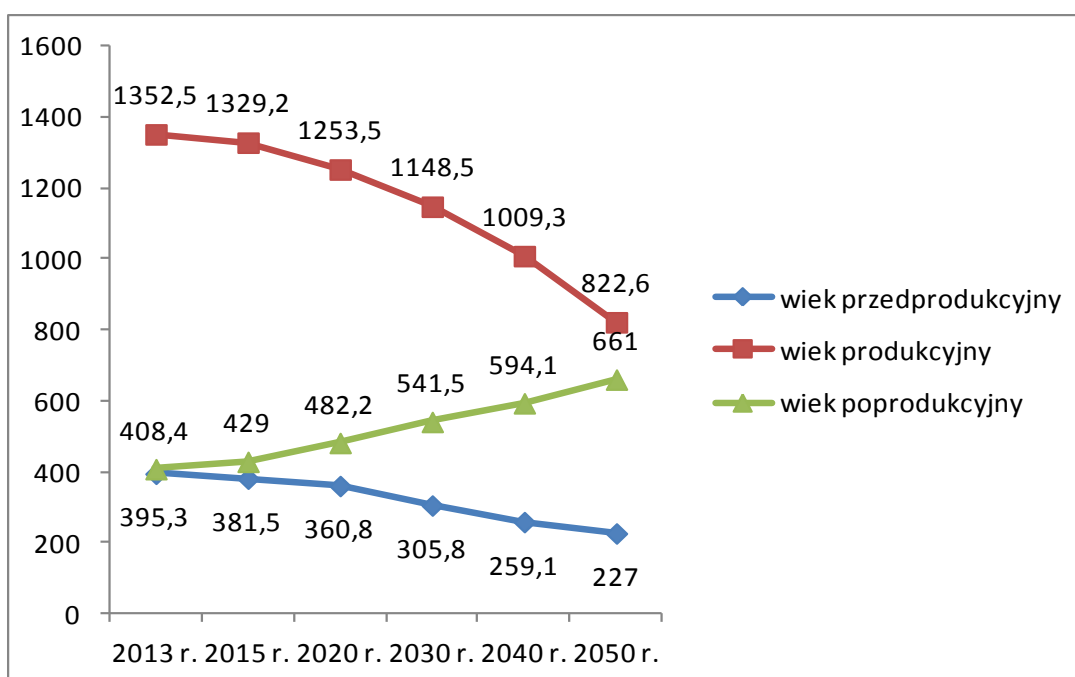
Rycina 7. Prognoza ludności województwa lubelskiego do 2050 roku wg miejsca zamieszkania

Przewiduje się, że do 2050 roku populacja mieszkańców województwa lubelskiego zmniejszy się o 1/5. Spadek liczby mieszkańców będzie prawie dwukrotnie większy w mieście niż na wsi. W miastach ubędzie prawie 1/3 ich mieszkańców (27,6%), a na wsi 1/6 (14,7) (ryc. 8). Z prognoz demograficznych wynika, że do 2020 roku średni roczny ubytek ludności województwa lubelskiego wyniesie około 0,43%. W kolejnych dziesięcioleciach tempo zmniejszania się liczby ludności będzie systematycznie wzrastać, w latach 2020- 2030 o 0,48% w ciągu roku, w latach 2030-2040 o 0,67%, a w latach 2040-2050 o 0,82%.

Źródło: obliczenia własne - Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014. US w Lublinie. Lublin 2014, s. 117.

Rycina 8. Odsetek ubytku ludności do 2050 roku wg miejsca zamieszkania

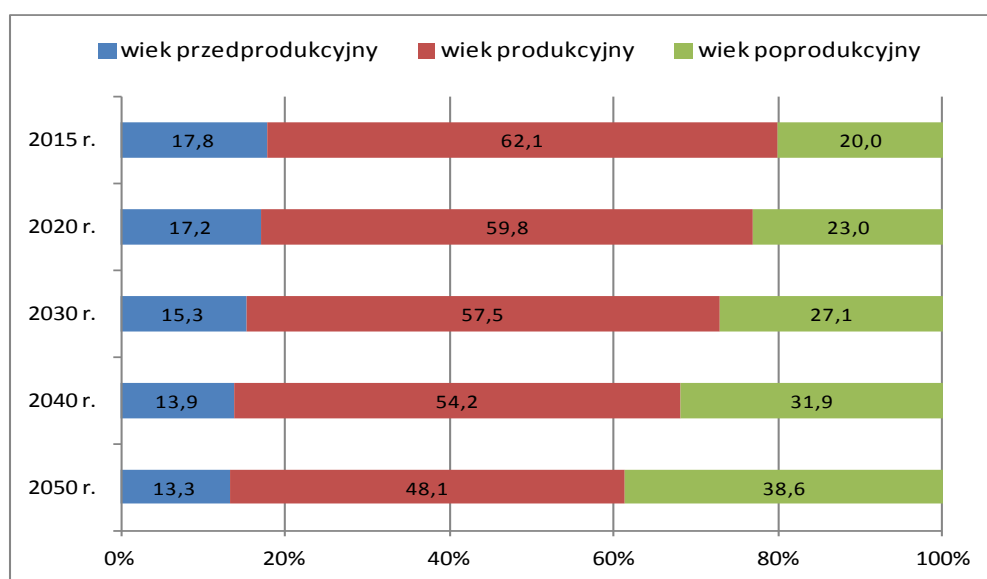
Źródło: na podstawie - Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014. US w Lublinie. Lublin 2014, s. 117

Rycina 9 Prognoza ludności województwa lubelskiego do 2050 roku wg kategorii wieku związanej z aktywnością zawodową w tys.

Przewiduje się, że w perspektywie kilku najbliższych dziesięcioleci zmieni się struktura wieku produkcyjnego ludności województwa lubelskiego. Z danych GUS za roku 2013 wynika, że w wieku produkcyjnym (18-64 lat dla mężczyzn – 18-

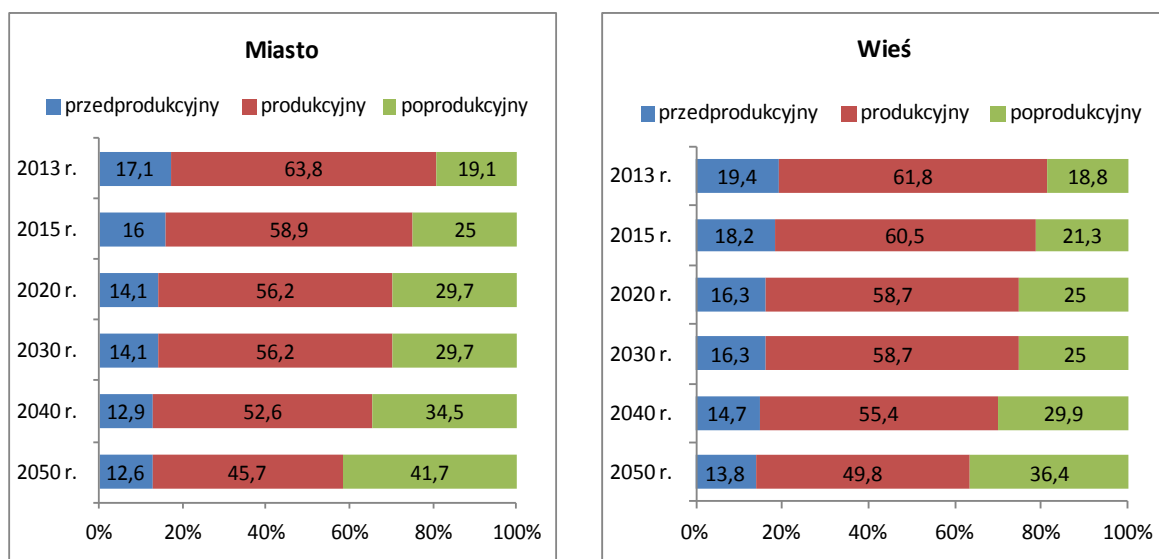
59 dla kobiet) było 1352,5 tys. osób. Prognozy zakładają, że do roku 2050 liczba ta zmniejszy się do 822,6 tys. osób, to jest o ponad 0,5 miliona (ryc. 9). Jednocześnie zmniejszy się liczba osób młodych w wieku przedprodukcyjnym i zwiększy się liczba osób w wieku poprodukcyjnym – najstarszych. W roku 2013 liczba osób młodych (wiek przedprodukcyjny) i starszych (wiek poprodukcyjny) była bardzo zbliżona. Przewiduje się, że w roku 2050 liczba osób w wieku poprodukcyjnym (661 tys.) będzie trzykrotnie większa niż osób w wieku przedprodukcyjnym (227 tys.).

W roku 2015 prawie 1/5 populacji mieszkańców województwa lubelskiego to osoby w wieku przedprodukcyjnym (ryc. 10), Niewiele większa ich części (20,0) są w wieku poprodukcyjnym a pozostali (62,1%) - w wieku produkcyjnym, co oznacza, że znaczną większość mieszkańców województwa stanowią osoby w wieku produkcyjnym. W kolejnych dziesięcioleciach przewiduje się systematyczny spadek odsetka ludności w wieku produkcyjnym. W 2050 roku odsetek osób w wieku produkcyjnym będzie mniejszy niż w wieku nieprodukcyjnym (przed i poprodukcyjnym).

Źródło: obliczenia własne Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014. US w Lublinie. Lublin 2014, s. 117.

Rycina 10. Prognoza ludności województwa lubelskiego do 2050 roku wg kategorii wieku związanej z aktywnością zawodową w %

Źródło: obliczenia własne Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014. US w Lublinie. Lublin 2014, s. 117

Rycina 11 Prognoza ludności dla miast i wsi województwa lubelskiego do 2050 roku wg kategorii wieku związanej z aktywnością zawodową w %

Prognozy demograficzne dotyczące ludności w wieku produkcyjnym są odmienne dla ludności w miastach i na obszarach wiejskich. W roku 2013 proporcje pomiędzy osobami w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym były bardzo podobne w mieście i na wsi. W kolejnych dziesięcioleciach przywidują się większą dynamikę zmian w mieście niż na wsi. W mieście do roku 2050 odsetek ludności w wieku produkcyjnym zmniejszy się do 45,7%, a na wsi do 49,8%. Jednocześnie zarówno w mieście jak i na wsi podwoi się odsetek osób w wieku poprodukcyjnym – w starszym wieku (ryc. 11).

2. Czynniki warunkujące stan zdrowia mieszkańców województwa lubelskiego

2.1. Demograficzne uwarunkowania zdrowia

2.1.1. Wiek

Wiek jest jednym z czynników mających największy wpływ na stan zdrowia ludności. Jest miarą długości ludzkiego życia oraz wyznacza granice rozwoju człowieka. Do pewnego wieku organizm człowieka rozwija się, osiągając szczyt swoich biologicznych, intelektualnych możliwości, a następnie ulega procesowi starzenia się. Zapewnienie odpowiednich warunków w zakresie zaspokojenia potrzeb

zdrowotnych jest szczególnie istotne w fazach początkowej i końcowej. Małe dziecko wymaga wielkiej troski i opieki, by jego rozwój psychofizyczny przebiegał właściwie. W fazie końcowej życia potrzeby zdrowotne są związane z zewnętrznymi oznakami starzenia się, nasileniem dolegliwości i chorób, które mają często charakter nieodwracalny.

Badania GUS na reprezentatywnej próbie 20 tys. osób w wieku od 15 roku życia potwierdzają, iż stan zdrowia ściśle jest związany z wiekiem¹. Tę prawidłowość potwierdzają dane dotyczące wskaźnika średniej liczby chorób przewlekłych przypadających na jedną osobę w poszczególnych kategoriach wiekowych. Wskaźnik ten jest najniższy w najmłodszej grupie badanych osób (15-19 lat) i systematycznie wzrasta w starszych kategoriach wiekowych. Na jedną osobę w wieku 50-59 lat przypadają średnio dwie choroby (1,85), a w najstarszej grupie wiekowej (70 lat i więcej) przypadają ponad trzy choroby przewlekłe (3,19). Z wiekiem związane są specyficzne schorzenia charakterystyczne dla poszczególnych kategorii wiekowych. Wśród ludzi młodych (15-19 lat) występuje najczęściej alergia, migrena oraz częste bóle głowy i problemy z kręgosłupem, a także astma o podłożu alergicznym. Stosunkowo często występuje także nerwica lub depresja. U osób w wieku 20-29 lat wzrasta liczba przewlekłych chorób skóry oraz tarczycy, a osoby w wieku 30-39 lat częściej cierpią na wrzody żołądka lub dwunastnicy oraz przewlekłe zapalenie stawów. Osoby pomiędzy 40 a 60 rokiem życia częściej niż młodsze chorują na nadciśnienie tętnicze, wrzody żołądka lub dwunastnicy, nerwicę lub depresję oraz częściej cierpią na schorzenia kręgosłupa chorobę wieńcową. Po osiągnięciu 60-ego roku życia wzrasta liczba osób cierpiących na choroby układu krążenia (nadciśnienie tętnicze, miażdżyca, choroba wieńcowa itp.), kręgosłupa lub stawów. W tym wieku wzrasta liczba chorych na cukrzycę oraz choroby oczu².

Biorąc pod uwagę związek stanu zdrowia ludności z jej wiekiem, zwłaszcza w odniesieniu do negatywnych wskaźników stanu zdrowia, istotne wydaje się określenie dynamiki zmian w strukturze wieku ludności województwa lubelskiego. W ostatnich dziesięcioleciach odnotowano systematyczny wzrost długości życia, a jednocześnie proces starzenia się społeczeństwa. Zjawiska te dotyczą również

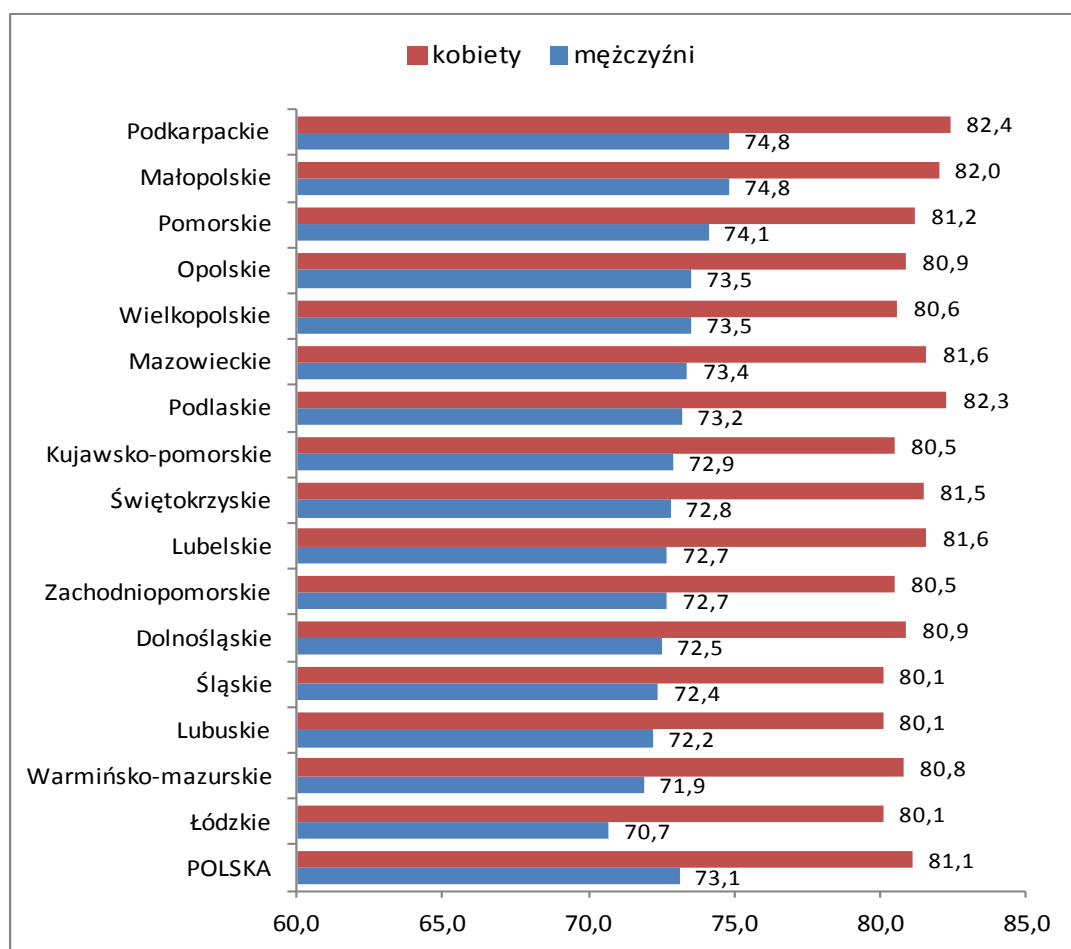
---

¹ Stan zdrowia ludności w 2004 roku. GUS. Warszawa 2006, s. 24-30. (http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/stan_zdrowia_2004.pdf)

² Tamże s. 25.

ludności województwa lubelskiego, choć ich przebieg jest nieco inny niż w innych regionach kraju.

Na podstawie danych GUS-u z 2013 roku określono, że przeciętne dalsze trwanie życia dla populacji Polaków urodzonych w tym roku wyniesie 73,1 lat dla mężczyzn i 81,1 lat dla kobiet (ryc. 12). Przeciętne trwanie życia dla mieszkańców województwa lubelskiego jest bardzo podobne (72,7 lat mężczyźni i 81,6 lat kobiety) do analogicznych wskaźników w skali całego kraju. Należy podkreślić, że przeciętne trwanie życia mężczyzn w województwie lubelskim jest znacznie mniejsze niż w województwie podkarpackim (74,8), małopolskim (74,8) i pomorskim (74,1), a większe niż warmińsko-mazurskim (71,9) i łódzkim (70,7). Przeciętne trwanie życia kobiet jest mniej zróżnicowane w poszczególnych województwach.

Źródło: Rocznik demograficzny 2014. GUS. Warszawa 2014, s.449

Rycina 12. Dalsze trwanie życia w wieku 0 lat wg płci i województw

W ostatnich dwóch dekadach nastąpiło istotne zmniejszenie się odsetka osób młodych w populacji ludności Polski. W 1990 roku osoby w wieku do 19 roku życia

stanowiły 1/3 (32,5%) ludności kraju (tabela 17). W kolejnych latach obserwuje się systematyczny spadek osób młodych i w 2013 stanowili oni 1/5 ogółu ludności w Polsce. W ciągu 23 lat odsetek ludzi młodych zmniejszył się o 12 punkty procentowe (pp.). Dane za rok 2013 pokazują, że odsetek osób młodych w województwie lubelskim (20,8%) jest zbliżony do odsetka tych osób w skali całego kraju, ale jest znacznie niższy od odsetka osób młodych w województwie pomorskim, wielkopolskim i małopolskim, warmińsko-mazurskim. Województwo lubelskie posiada większe zasoby ludzi młodych w porównaniu z województwem opolskim (18,6%), śląskim (19,0), dolnośląskim (19,1%) i łódzkim (19,2%). Ubytek ludności województwa lubelskiego w młodym wieku (-12,3 pp.) jest również podobny do ubytku tych osób w skali całego kraju (12,0 pp.). Jest jednak wyraźnie większy w porównaniu z analogicznym wskaźnikiem w województwie mazowieckim (9,6 pp.) i łódzkim (10,1 pp.). Największy spadek odsetka osób w młodym wieku stwierdzono w województwie opolskim (14,0 pp.) oraz warmińsko-mazurskim (14,6 pp.).

Tabela 17. Ludność w wieku 0-19 lat w latach 1990, 2000, 2010, 2013 wg województw

Województwo	1990 r.	2000 r.	2010 r.	2013 r.	
	%	%	%	%	różnica wobec 1990 r. (pp.)
Polska	32,5	27,8	21,5	20,5	-12,0
Mazowieckie	30,3	26,1	21,2	20,7	-9,6
Łódzkie	29,3	25,2	20,0	19,2	-10,1
Małopolskie	33,2	28,9	22,8	21,6	-11,6
Wielkopolskie	33,6	29,0	22,6	21,7	-11,9
Śląskie	31,2	26,1	19,8	19,0	-12,2
Lubelskie	33,1	29,0	22,1	20,8	-12,3
Pomorskie	34,2	28,9	22,8	21,9	-12,3
Kujawsko-pomorskie	33,5	28,7	22,1	21,0	-12,5
Dolnośląskie	31,8	26,3	19,9	19,1	-12,7
Świętokrzyskie	32,4	27,8	21,0	19,7	-12,7
Podlaskie	33,4	29,3	22,0	20,4	-13,0
Zachodniopomorskie	33,5	27,9	21,1	20,0	-13,5
Lubuskie	34,7	29,0	21,8	20,8	-13,9
Podkarpackie	35,6	31,0	23,3	21,7	-13,9
Opolskie	32,6	27,4	19,8	18,6	-14,0
Warmińsko-mazurskie	36,1	30,6	22,9	21,5	-14,6

Źródło: na podstawie - Rocznik demograficzny 2014. GUS. Warszawa 2014, s.66.

Zjawisku zmniejszania się liczby osób młodych w populacji ludności Polski towarzyszy wzrost liczby ludności w wieku starszym (65 lat i więcej). Polska znajduje

się w pierwszej trzydziestce krajów świata określanych jako demograficznie stare. Polska próg starości demograficznej przekroczyła w 1967 roku, a próg zaawansowanej starości demograficznej – w 1980 roku³. W latach 1990-2010 udział ludności w wieku 65 lat i więcej zwiększył się z 10,2% do 13,5%, a w roku 2013 osiągnął poziom 14,7%. (tabela 18). W ciągu 23 lat odsetek osób w wieku powyżej 64 lat wzrósł o 4,5 pp. Wzrost odsetka osób w starszym wieku w województwie lubelskim w tym samym okresie był stosunkowo niski (3,6 pp.), ale od początku lat 90. społeczeństwo tego województwa uchodzi za jedno z najstarszych w Polsce. W 1990 roku 11,8% ludności województwa przekroczyła 65 rok życia, a większy odsetek ludności w tym wieku posiadało województwo świętokrzyskie (11,9%) i łódzkie (12,6%) W roku 2013 osoby w starszym wieku stanowiły 15,4% ogółu ludności województwa lubelskiego i tylko w trzech województwach odsetek ten był większy (śląski, świętokrzyskie i łódzkie).

Tabela 18. Ludność w wieku 65 lat i więcej w latach 1990, 2000, 2010, 2013 wg województw

Województwo	1990 r.	2000 r.	2010 r.	2013 r.	
	%	%	%	%	różnica wobec 1990 r. (pp.)
Polska	10,2	12,4	13,5	14,7	4,5
Łódzkie	12,6	14,4	14,9	16,6	4,0
Świętokrzyskie	11,9	14,0	14,8	16,1	4,2
Śląskie	9,0	11,5	14,2	15,5	6,5
Lubelskie	11,8	13,7	14,4	15,4	3,6
Mazowieckie	11,7	13,9	14,4	15,4	3,7
Opolskie	8,6	11,7	14,2	15,3	6,7
Podlaskie	11,4	13,6	14,6	15,3	3,9
Dolnośląskie	9,2	12,5	13,3	14,8	5,6
Małopolskie	10,3	12,4	13,6	14,5	4,2
Kujawsko-pomorskie	9,9	11,5	12,5	14,1	4,2
Podkarpackie	10,1	12,0	13,1	14,0	3,9
Zachodniopomorskie	7,9	11,1	12,2	13,9	6,0
Pomorskie	8,5	10,8	12,1	13,5	5,0
Wielkopolskie	10,5	11,3	11,8	13,5	3,0
Lubuskie	8,5	10,9	11,7	13,4	4,9
Warmińsko-mazurskie	7,8	10,6	11,7	12,8	5,0

Źródło: na podstawie - Rocznik demograficzny 2014. GUS. Warszawa 2014, s.64.

³ Starzenie się społeczeństwa polskiego i jego skutki. Opracowania i Materiały tematyczne OT-601. Kancelaria Senatu. Kwiecień 2011.s. 4

2.1.2. Płeć

Przedstawione w poprzednich rozdziałach dane wskazują, że płeć istotnie różnicuje niektóre wskaźniki świadczące o potencjale demograficznym ludności województwa lubelskiego (np. urodzenia, struktura wieku, dalsze trwanie życia, zgony).

Jednym z podstawowych wskaźników świadczących o nierówności w zdrowiu kobiet i mężczyzn jest umieralność. Zjawisko nadumieralności mężczyzn występuje w każdym przedziale wiekowym – poczynając od umieralności w wieku niemowlęcym, a kończąc na najstarszych kategoriach wiekowych⁴. Mimo, iż występuje ogólna tendencja zmniejszania natężenia zgonów w populacji Polaków, to jednak umieralność kobiet spada szybciej niż umieralność mężczyzn. Należy zwrócić uwagę na fakt narastania różnicy między umieralnością mężczyzn i kobiet w Polsce, na niekorzyść mężczyzn. Duże różnice w poziomie umieralności mężczyzn i kobiet obserwuje się już pomiędzy 15 a 19 rokiem życia⁵.

Z badań GUS na reprezentatywnej próbie około 35 tys. dorosłych Polaków wynika, że kobiety częściej niż mężczyźni chorują na choroby kręgosłupa lub dyskopatię, nadciśnienie i chorobę wieńcową (bez zawału), częściej cierpią na migrenę i częste bóle głowy, choroby stawów, a także na nerwicę i choroby tarczycy⁶. Wśród mężczyzn częściej występuje choroba wrzodowa żołądka i dwunastnicy, przebyty zawał, choroba wieńcowa, nieznacznie częściej udar lub wylew krwi do mózgu i padaczka.

Tabela 19. Zapadalność na niektóre choroby wg płci w 2013 roku w Polsce

Choroby	Lata	Ogółem	Płeć			
			mężczyźni		kobiety	
		liczba	liczba	%	liczba	%
Gruźlica płuc	2005	8449	5634	66,7	2815	33,3
	2010	6992	4861	69,5	2131	30,5
	2012	7018	4832	68,9	2186	31,1
	2013	6835	4763	69,7	2072	30,3

⁴ Sabina Królikowska Nierówności w stanie zdrowia między kobietami a mężczyznami w kontekście płci biologicznej oraz społeczno-kulturowej. Acta Universitatis Lodziensis Folia Sociologica 39, 2011, s.39.

⁵ Tamże.

⁶ Stan zdrowia ludności w 2004 roku. GUS. Warszawa 2006, s. 25.

(http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/stan_zdrowia_2004.pdf)

Weneryczne	2005	1227	899	73,3	328	26,7
	2010	1246	943	75,7	303	24,3
	2012	1726	1314	76,1	412	23,9
	2013	1892	1514	80,0	378	20,0
Nowotwory złośliwe	2005	124407	63790	51,3	60617	48,7
	2010	138227	69547	50,3	68680	49,7
	2011	141827	71260	50,2	70567	49,8

Źródło: Rocznik statystyczny 2014. GUS. Warszawa 2014.s 387-389.

Ogólnopolskie statystyki dotyczące zapadalności na niektóre choroby wskazują, że skala ich występowania jest zależna od płci. Zdecydowana większość przypadków zachorowań na gruźlicę płuc oraz choroby weneryczne występuje wśród mężczyzn niż kobiet. Na gruźlicę w 2005 roku zachorowało 5634 mężczyzn, co stanowi 2/3 ogółu zachorowań. Wprawdzie w 2013 roku liczba zachorowań na gruźlicę zmniejszyła się, to jednak skala tej tendencji była mniejsza wśród mężczyzn niż wśród kobiet, co wpłynęło na zmniejszenie odsetka zachorowań kobiet w ogólnej liczbie zachorowań, a zwiększenie odsetka zachorowań mężczyzn.

Tabela 20. Zgony wg wybranych przyczyn na 100 tys. ludności w województwie lubelskim w 2012 roku

Przyczyny	ogółem	mężczyźni	kobiety
Nowotwory	228	277	182
Choroby układu krążenia	527	494	558
w tym:			
choroba niedokrwienna serca	78	92	64
choroby naczyń mózgowych	101	89	112
miażdżycy	154	111	194
Choroby układu oddechowego	48	62	35
Choroby układu trawiennego	35	44	27
Urazy i zatrucia	68	106	33
Wypadki komunikacyjne	16	24	8
Samobójstwa	22	40	5

Źródło: Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego. US w Lublinie Lublin 2014, s. 112-113.

O zróżnicowaniu w zachorowaniach wśród kobiet i mężczyzn świadczą również przyczyny zgonów w obu grupach. Z danych GUS za rok 2012 wynika, że najczęstszymi przyczynami zgonów wśród mieszkańców Lubelszczyzny były

choroby układu krążenia, w tym miażdżyca, choroby naczyń mózgowych i choroba niedokrwienna serca oraz nowotwory (tabela 20). Choroby nowotworowe częściej były przyczyną zgonów wśród mężczyzn niż wśród kobiet, a z powodu chorób układu krążenia częściej umierały kobiety. Wśród chorób układu krążenia wyjątek stanowi choroba niedokrwienna serca, z powodu której częściej umierają mężczyźni niż kobiety. Również mężczyźni częściej niż kobiety umierają z powodu: chorób układu oddechowego, trawiennego, z powodu urazów i zatruc, wypadków komunikacyjnych oraz samobójstw. Wskaźniki umieralności z powodu tych przyczyn są kilkakrotnie wyższe w grupie mężczyzn w porównaniu z grupą kobiet.

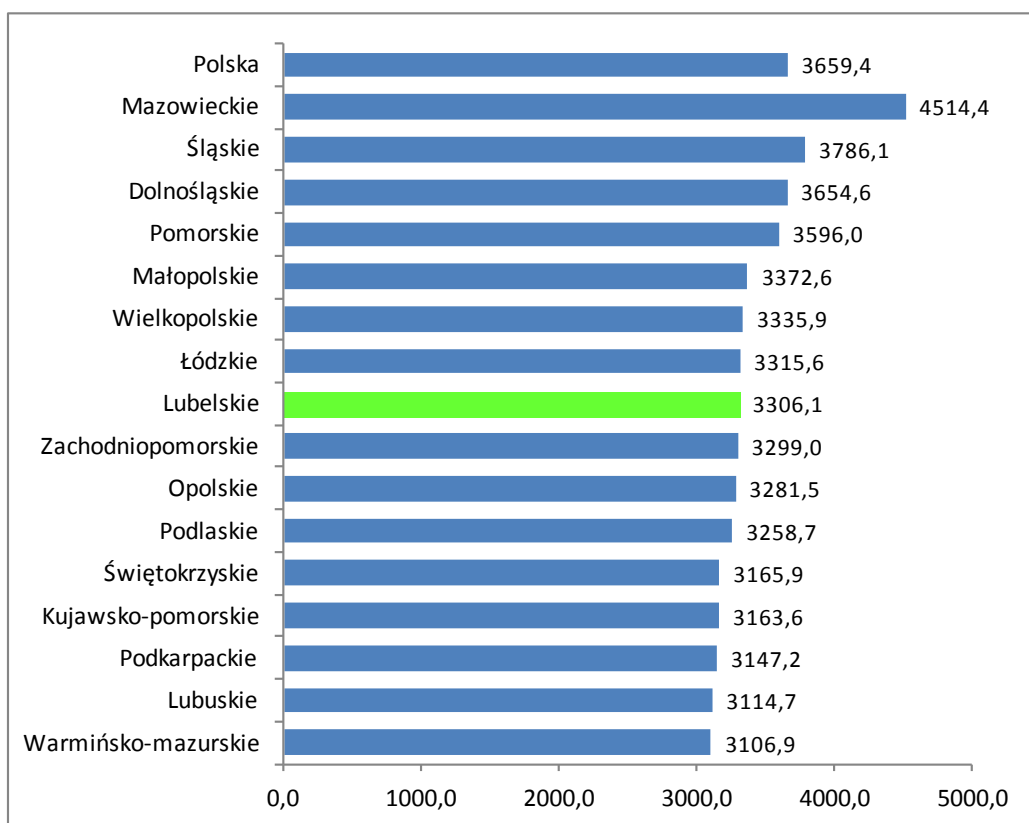
2.1.3. Status społeczny

Głównymi wyznacznikami statusu społecznego są: dochody ludności, wykształcenie oraz praca zawodowa⁷.

Z danych GUS wynika, że dochody mieszkańców województwa lubelskiego są poniżej przeciętnych dochodów w skali całego kraju. W roku 2013 przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto przypadające na jedną osobę w województwie lubelskim wyniosło 3306,1 zł i było o 353,3 zł niższe od przeciętnego wynagrodzenia w Polsce (ryc. 13). Wynagrodzenia na podobnym poziomie uzyskują mieszkańcy województw: małopolskiego, wielkopolskiego, łódzkiego, zachodniopomorskiego, opolskiego i podlaskiego. Wyraźnie wyższe są dochody w województwach pomorskim, dolnośląskim, śląskim i mazowieckim, natomiast niższe w województwach podkarpackim, lubuskim i warmińsko-mazurskim.

---

⁷ Praca zawodowa zostanie przedstawiona w kolejnych rozdziałach.

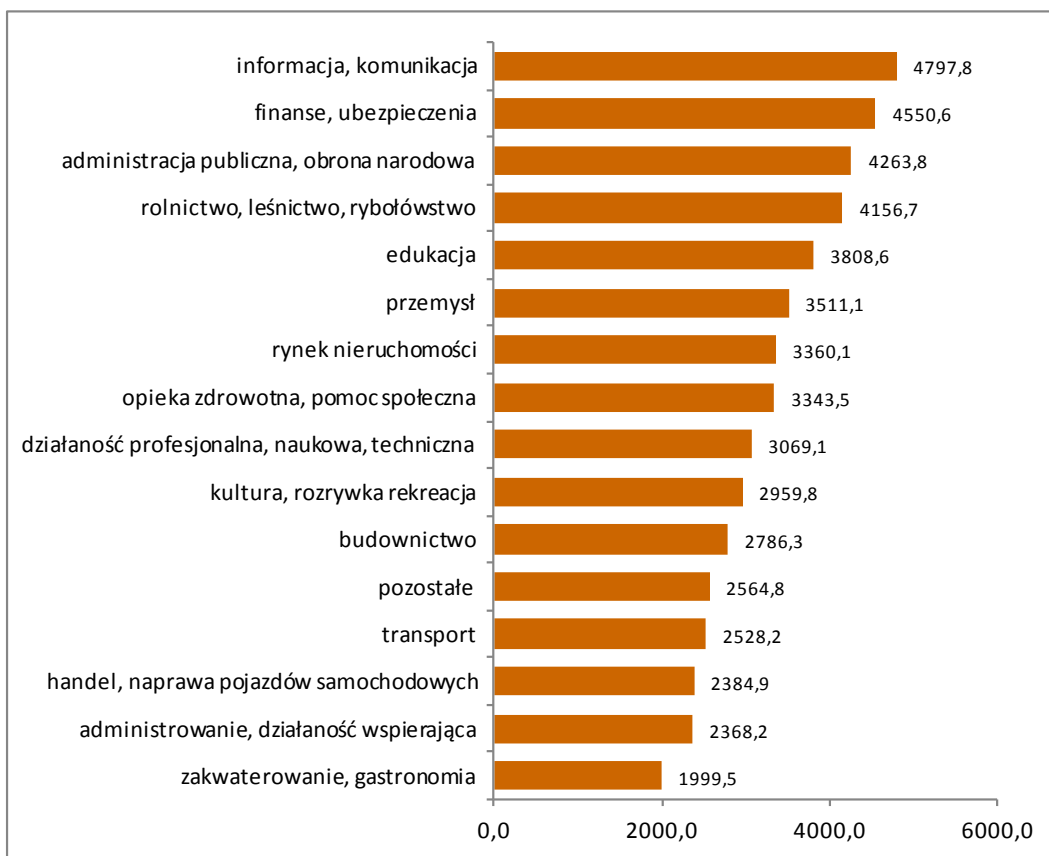

Źródło: na podstawie - *Rocznik statystyczne województw 2014. GUS. Warszawa 2014, s. 322.*

Rycina 13. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w 2013 roku wg województw

Wynagrodzenia mieszkańców województwa lubelskiego są bardzo zróżnicowane w poszczególnych działach gospodarki (ryc.14). Najwyższe wynagrodzenia (przeciętnie powyżej 4 tys. zł) uzyskują osoby pracujące sektorze: informacja i komunikacja, finanse i ubezpieczenia, administracja publiczna i obrona narodowa oraz rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo. Wynagrodzenia bliskie przeciętnemu dla województwa osiągają pracownicy przemysłu, rynku nieruchomości oraz opieki zdrowotnej i pomocy społecznej. Bardzo niskie dochody występują w handlu, w administracji i działalności wspierającej oraz w zakwaterowaniu i gastronomii.

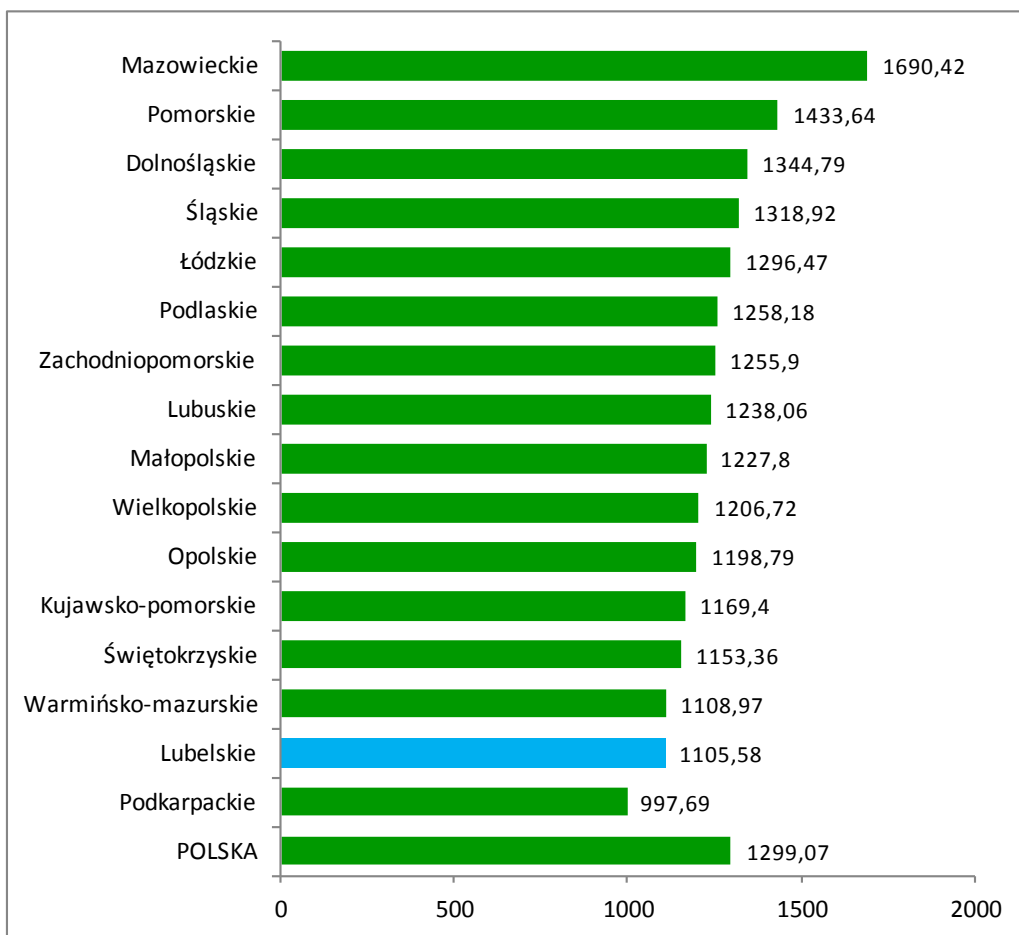

Źródło: na podstawie - Rocznik statystyczne województw 2014. GUS. Warszawa 2014, s. 322.

Rycina 14. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w 2013 roku w województwie lubelskim wg działów gospodarki

Status ekonomiczny ludności bardziej dokładnie określa dochód rozporządzalny na jedną osobę w gospodarstwie domowym. Dochód ten obejmuje bieżące dochody pieniężne i niepieniężne, w tym wartość spożycia naturalnego (wartość towarów i usług konsumpcyjnych przeznaczonych na potrzeby gospodarstwa domowego z własnej działalności gospodarczej rolniczej i pozarolniczej oraz wartość towarów i usług otrzymanych nieodpłatnie). Do dochodu rozporządzalnego nie wchodzi: zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych składki na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne oraz podatki płacone z tytułu własnej działalności⁸.

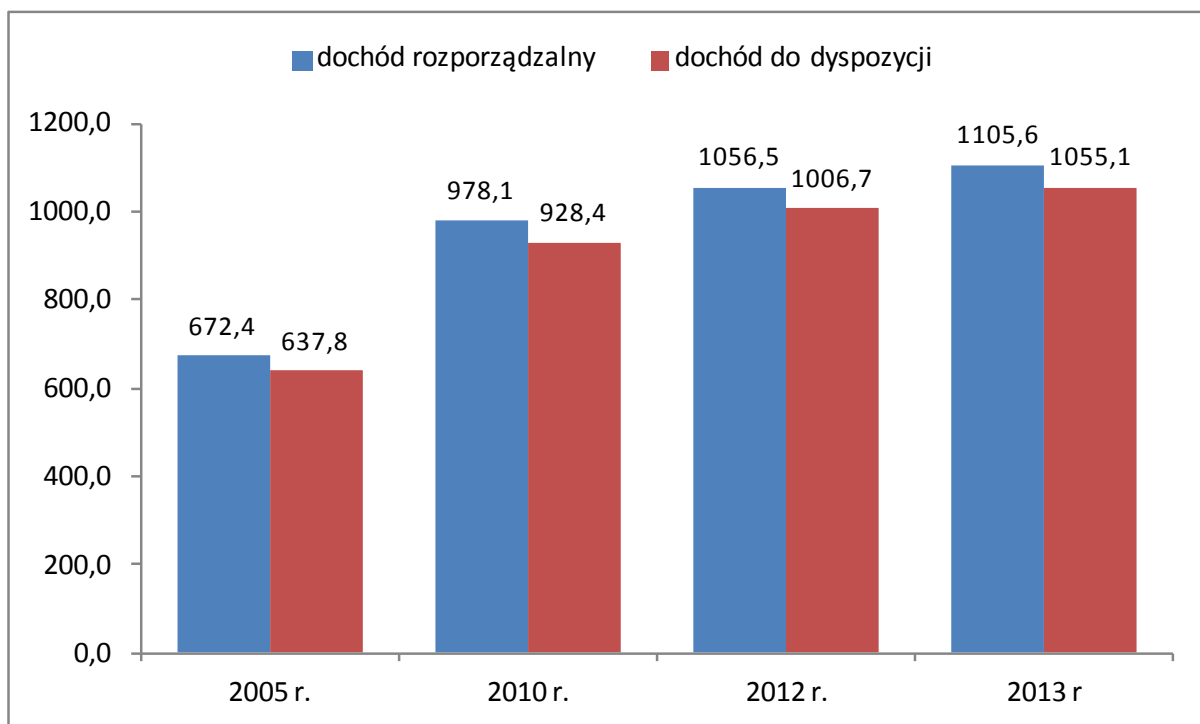
⁸ Rocznik Statystyczny RP. GUS. Warszawa 2014, s. 294

Źródło: na podstawie - *Rocznik statystyczny województw. GUS. Lublin 2014, s. 327.*

Rycina 15. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na jedną osobę w gospodarstwie domowym wg województw (dane z 2013 roku)

Dochód rozporządzalny przypadający na jedną osobę w gospodarstwie domowym województwa lubelskiego wynosi 1105,58 zł i jest o prawie 200 zł niższy od przeciętnego dochodu w skali kraju i jednym z najniższych w porównaniu z innymi województwami (ryc. 15). Niższy dochód rozporządzalny posiadają jedynie mieszkańcy województwa podkarpackiego. Należy jednocześnie podkreślić, że różnica pomiędzy dochodem rozporządzalnym w województwie lubelskim i mazowieckim wynosi prawie 400 zł (391,35) na niekorzyść województwa lubelskiego.

Źródło: na podstawie - *Rocznik statystyczny województwa lubelskiego. US w lublinie. Lublin 2014, s. 179*

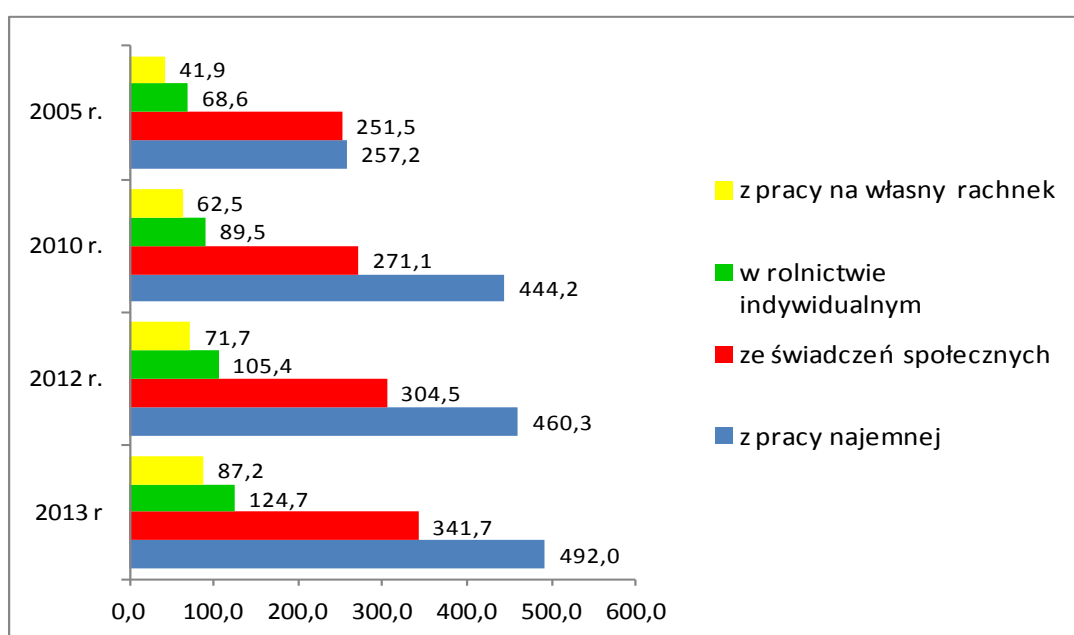
Rycina 16. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny w tym do dyspozycji na jedną osobę w gospodarstwie domowym w województwie lubelskim (dane z 2013 roku)

Mimo, że dochody mieszkańców województwa lubelskiego są bardzo niskie, to w ostatniej dekadzie odnotowano systematyczny wzrost zarówno dochód rozporządzalny jak i dochodu do dyspozycji⁹. W roku 2005 dochód przypadający na jedną osobę w gospodarstwie domowym kształtował się na poziomie około 650 zł (rozporządzalny – 672,4 zł; do dyspozycji – 637,8 zł). Dochody ludności województwa lubelskiego w kolejnych latach systematycznie wzrastały. W roku 2013 dochód rozporządzalny wzrósł w stosunku do roku 2005 o 433,2 zł (o 64,4%), a dochód do dyspozycji wzrósł o 417,3 zł (65,4%).

Głównymi składnikami dochodów przypadających na jedną osobę w gospodarstwie domowym są dochody z pracy najemnej, dochody ze świadczeń społecznych, dochody z pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym oraz dochody z pracy na własny rachunek poza rolnictwem. W 2005 roku największą część dochodów stanowiły dochody z pracy i ze świadczeń socjalnych (około 250 zł). Należy przy tym zwrócić uwagę na bardzo duży udział dochodów ze świadczeń

⁹ Dochód do dyspozycji jest to dochód rozporządzalny pomniejszony o pozostałe wydatki. Dochód do dyspozycji przeznaczony jest na wydatki na towary i usługi konsumpcyjne oraz przyrost oszczędności.

sojalnych, który był prawie identyczny z dochodami z pracy (ryc. 17). Kilkakrotnie mniejszy był dochód z pracy w rolnictwie (czterotonie mniejszy) oraz dochód z pracy na własny rachunek (sześciokrotnie). W kolejnych latach nastąpił wzrost dochodów z poszczególnych źródeł, ale dynamika wzrostu świadczeń społecznych była znacznie niższa niż pozostałych, co spowodowało zmianę struktury dochodów na jedną osobę w gospodarstwie domowym. W roku 2013 największy wkład do ogólnej kwoty dochodu miały dochody z pracy (492 zł), znacznie mniejszą część stanowiły dochody ze świadczeń społecznych (341,7 zł), a najmniejszą część dochody z pracy w rolnictwie (124,7 zł) i z pracy na własny rachunek (87,2 zł).

Źródło: Rocznik statystyczny województwa lubelskiego US w Lublinie. Lublin 2014, s 179

Rycina 17. Przeciętny miesięczny dochód na jedną osobę w gospodarstwie domowym w województwie lubelskim (dane z 2013 roku) wg źródeł dochodów

Niskiemu poziomowi dochodów mieszkańców województwa lubelskiego towarzyszy niski poziom wydatków. Przeciętne wydatki na jedną osobę w gospodarstwie domowym mieszkańca Lubelszczyzny kształtują się na poziomie 929,1 zł (tabela 21). Mniej wydają tylko mieszkańcy województwa świętokrzyskiego, podlaskiego, podkarpackiego i warmińsko-mazurskiego. Jednocześnie przeciętne wydatki na jedną osobę w gospodarstwie domowym są większe o około 200 zł w województwie łódzkim i o około 400 zł w województwie mazowieckim.

Mimo, niskich dochodów mieszkańcy województwa lubelskiego posiadają niewielką ich nadwyżkę nad wydatkami (176,5 zł). Poziom nadwyżki dochodów nad

wydatkami w województwie lubelskim jest jednym z najniższych w kraju. Nie jest to jednak związane jedynie z wysokością dochodów. Wśród województw, w których nadwyżka dochodów nad wydatkami jest jeszcze mniejsza niż w województwie lubelskim są bowiem również województwa, których dochody są wysokie (województwo opolskie - 1198,8 zł przeciętnie na jedną osobę) lub bardzo wysokie (łódzkie - 1296,5 zł).

Tabela 21 Przeciętny miesięczny dochód i wydatki na jedną osobę w gospodarstwie domowym wg województw (dane za 2013 rok)

	dochody	wydatki	różnica
Polska	1299,1	1061,7	237,4
Podkarpackie	997,7	874,7	123,0
Opolskie	1198,8	1073,0	125,8
Łódzkie	1296,5	1132,3	164,2
Lubelskie	1105,6	929,1	176,5
Kujawsko-pomorskie	1169,4	992,1	177,3
Śląskie	1318,9	1118,1	200,8
Małopolskie	1227,8	1019,8	208,0
Dolnośląskie	1344,8	1125,1	219,7
Warmińsko-mazurskie	1109,0	883,5	225,5
Świętokrzyskie	1153,4	922,5	230,9
Lubuskie	1238,1	1005,3	232,8
Wielkopolskie	1206,7	952,7	254,1
Zachodniopomorskie	1255,9	996,6	259,3
Podlaskie	1258,2	917,6	340,6
Pomorskie	1433,6	1083,9	349,7
Mazowieckie	1690,4	1331,0	359,4

Źródło obliczenia własne - Rocznik Statystyczny Województw 2014 s.327

Tabela 22. Przeciętne miesięczne wydatki na zdrowie na jedną osobę w gospodarstwie domowym wg województw (dane za 2013 rok)

	wydatki ogółem w zł	wydatki na zdrowie	
		zł	%
PO	1061,7	53,9	5,1
Warmińsko-mazurskie	883,5	43,7	4,9
Podkarpackie	874,7	43,9	5,0
Wielkopolskie	952,7	44,8	4,7
Kujawsko-pomorskie	992,1	45,4	4,6
Zachodniopomorskie	996,6	46,3	4,6
Lubuskie	1005,3	47,1	4,7
Lubelskie	929,1	49,3	5,3
Podlaskie	917,6	49,4	5,4
Małopolskie	1019,8	49,6	4,9

Świętokrzyskie	922,5	49,7	5,4
Śląskie	1118,1	53,1	4,7
Opolskie	1073,0	53,5	5,0
Pomorskie	1083,9	56,5	5,2
Dolnośląskie	1125,1	60,1	5,3
Łódzkie	1132,3	60,4	5,3
Mazowieckie	1331,0	73,6	5,5

Źródło obliczenia własne - Rocznik Statystyczny Województw 2014 s.329

Zestawienie dochodów z wydatkami na zdrowie pozwala stwierdzić, że wysokie dochody współwystępują z wyższymi wydatkami na zdrowie. Można zatem przypuszczać, że społeczności zamożniejsze bardziej troszczą się o swoje zdrowie i przeznaczają na potrzeby z nim związane większe sumy pieniędzy. Poziom przeciętnych miesięcznych wydatków na zdrowie w województwie lubelskim jest nieco niższy (49,3 zł na osobę w gospodarstwie domowym) niż w skali całego kraju (53,9 zł na osobę w gospodarstwie domowym) (tabela 22). Podobne kwoty na zdrowie przeznaczają przeciętnie mieszkańcy województwa podlaskiego, małopolskiego i świętokrzyskiego. Zdecydowanie więcej na zdrowie przeznaczają mieszkańcy województwa dolnośląskiego (60,1 zł), łódzkiego (60,4 zł) i mazowieckiego (73,6 zł). W województwie dolnośląskim i łódzkim na zdrowie wydaje się o 22% więcej niż w województwie lubelskim a w mazowieckim o 50% więcej.

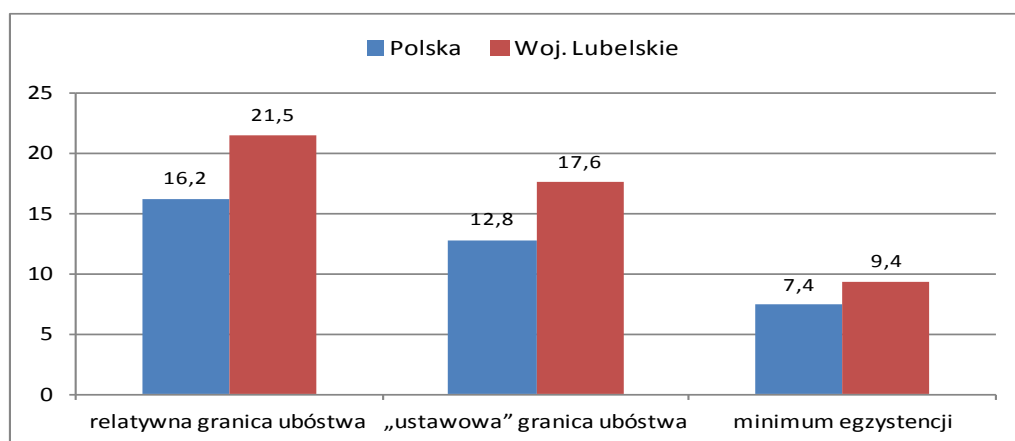
Niewątpliwie problemy z zaspokojeniem podstawowych potrzeb, w tym potrzeb zdrowotnych mają osoby znajdujące się na granicy ubóstwa. GUS prowadząc w 2013 roku badania na próbie 37181 gospodarstw domowych w całym kraju posłużył się trzema wskaźnikami ubóstwa: relatywna granica ubóstwa, „ustawowa” granica ubóstwa i minimum egzystencji¹⁰.

Relatywna granica ubóstwa to 50% średnich miesięcznych wydatków ustalonych na poziomie wszystkich gospodarstw domowych z uwzględnieniem tzw. oryginalnej skali ekwiwalentności OECD. Granice ubóstwa szacowane są dla poszczególnych kwartałów. W IV kwartale 2013 r. progi te wyniosły odpowiednio: 706 zł dla gospodarstw 1-osobowych oraz 1906 zł dla gospodarstwa 4-osobowych (2 osoby dorosłe z 2 dziećmi poniżej 14 lat).

¹⁰ Rocznik Statystyczny RP 2014. GUS. Warszawa 2014, s. 296.

„Ustawowa” granica ubóstwa to kwota, która zgodnie z ustawą o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r. poz. 163, z późniejszymi zmianami) uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej. Od IV kwartału 2012 r. kwoty te zostały ustalone na poziomie odpowiednio: 542 zł dla gospodarstw 1-osobowych oraz 456 zł na 1 osobę dla gospodarstw wieloosobowych.

Minimum egzystencji uznawane jest za granicę ubóstwa skrajnego, Granica ta wyznacza poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. Przy ustalaniu tej granicy przyjmuje się poziom minimum egzystencji obliczany przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego. Granice ubóstwa szacowane są dla poszczególnych kwartałów. W IV kwartale 2013 r. progi te wyniosły odpowiednio: 551 zł dla gospodarstw 1-osobowych oraz 1486 zł dla gospodarstw 4-osobowych.

Źródło: na podstawie - *Rocznik statystyczne województwa Lubelskiego 2014. US w Lublinie. Lublin 2014, s. 182; Rocznik Statystyczny RP 2014. GUS Warszawa 2014, s. 316*

Rycina 18. Granice w 2013 roku ubóstwa w Polsce i w województwie lubelskim (% gospodarstw domowych w 2013 r.)

Skala zjawiska ubóstwa wśród mieszkańców województwa lubelskiego jest stosunkowo wysoka. Ponad 1/5 ludności województwa (21,5%) funkcjonuje poniżej relatywnej granicy ubóstwa, niewiele mniejsza jego część doświadcza ubóstwa „ustawowego”, a prawie co dziesiąty mieszkaniec (9,4%) żyje na poziomie minimum egzystencji (Ryc. 18). Odsetki mieszkańców Lubelszczyzny doświadczających różnych form ubóstwa są znacząco wyższe niż w skali całego kraju.

Tabela 23. Granice ubóstwa w województwie lubelskim w latach 2005, 2010, 2012, 2013.

	2005 r.	2010 r.	2012 r.	2013 r.
relatywna granica ubóstwa	20,7	27,3	22,9	21,5
„ustawowa” granica ubóstwa	20,4	11,8	9,0	17,6
minimum egzystencji	14,2	9,4	8,5	9,4

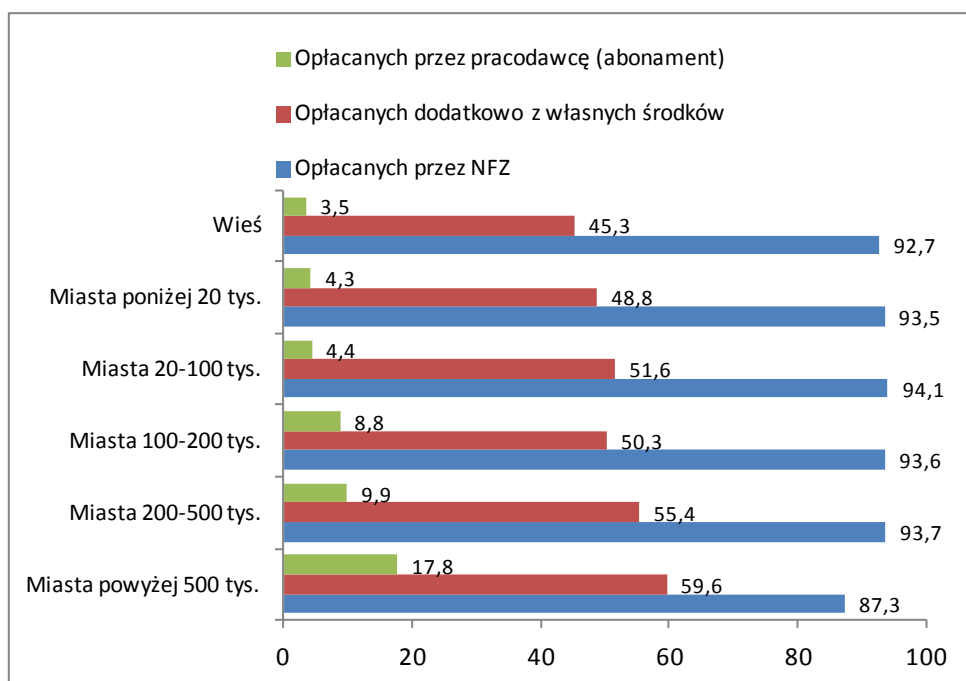
Źródło: Rocznik statystyczne województwa Lubelskiego 2014. US w Lublinie. Lublin 2014, s. 182

W ostatnich latach zaobserwowano zmniejszanie się odsetka mieszkańców województwa lubelskiego żyjących poniżej minimum egzystencji i ustawowej granicy ubóstwa (tabela 23). Jednocześnie niepokojącym zjawiskiem jest wzrost odsetka osób żyjących na granicy ubóstwa relatywnego.

2.1.4. Miejsce zamieszkania

Jednym z istotnych czynników badań na temat uwarunkowań nierówności w zdrowiu jest miejsce zamieszkania. Pojęcie nierówności w zdrowiu użyte w tym kontekście dotyczy możliwych do uniknięcia różnic w stanie zdrowia, gdyby warunki związane z miejscem zamieszkania były porównywalne. Przyjmuje się, że odmienne środowiska zamieszkania (np. różne kraje, regiony, województwa, czy też obszary o różnym poziomie urbanizacji: wieś, miasto) są predyktorami nierówności w stanie zdrowia ludności. Rozkłady niektórych wskaźników stanu zdrowia ludności województwa lubelskiego w zależności od ich miejsca zamieszkania przedstawiono w rozdziale 1. Ta część opracowania dotyczy zakresu korzystania z usług różnych placówek ochrony zdrowia w zależności od miejsca zamieszkania.

Źródło: *Diagnoza społeczna. Warunki i jakość życia Polaków*. Red. J. Czapiński, T. Panek. Warszawa 2014, s. 128

Rycina 19. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z usług różnych placówek ochrony zdrowia w 2013 r. wg miejscowości zamieszkania

Z badań przeprowadzonych w ramach „Diagnozy społecznej” wynika, że około 80% gospodarstw domowych w Polsce korzystało w ciągu ostatniego roku z opieki zdrowotnej finansowanej przez NFZ (ryc. 19.). Ponadto połowa gospodarstw domowych opłacała z własnych środków komercyjne usługi zdrowotne, a około 10% korzysta z usług finansowanych przez pracodawcę. Zakres korzystania z różnych placówek ochrony zdrowia jest zależny od typu miejscowości zamieszkania. W miastach poniżej 500 tys. podobny odsetek gospodarstw domowych korzysta z usług placówek ochrony zdrowia finansowanych przez NFZ, z usług tych placówek korzysta niewiele mniejszy odsetek gospodarstw ze środowisk wiejskich (92,7%) i znacznie mniejszy odsetek z gospodarstw wielkomiejskich (87,3%). W przypadku usług finansowanych z własnych środków zależność jest odwrotna, największy odsetek korzystających w 2013 roku stwierdzono w dużych miastach (59,6%) i systematycznie zmniejszał się w miejscowościach o mniejszej liczbie ludności, a najmniejszy był na obszarach wiejskich (45,3%). Identyczną zależność stwierdzono w sytuacji korzystania z usług finansowanych przez zakłady pracy. W dużych miastach prawie 1/5 gospodarstw (17,3%) korzysta z tak opłacanych usług, natomiast w środowiskach wiejskich – ponad sześciokrotnie mniejsza ich część (3,5%).

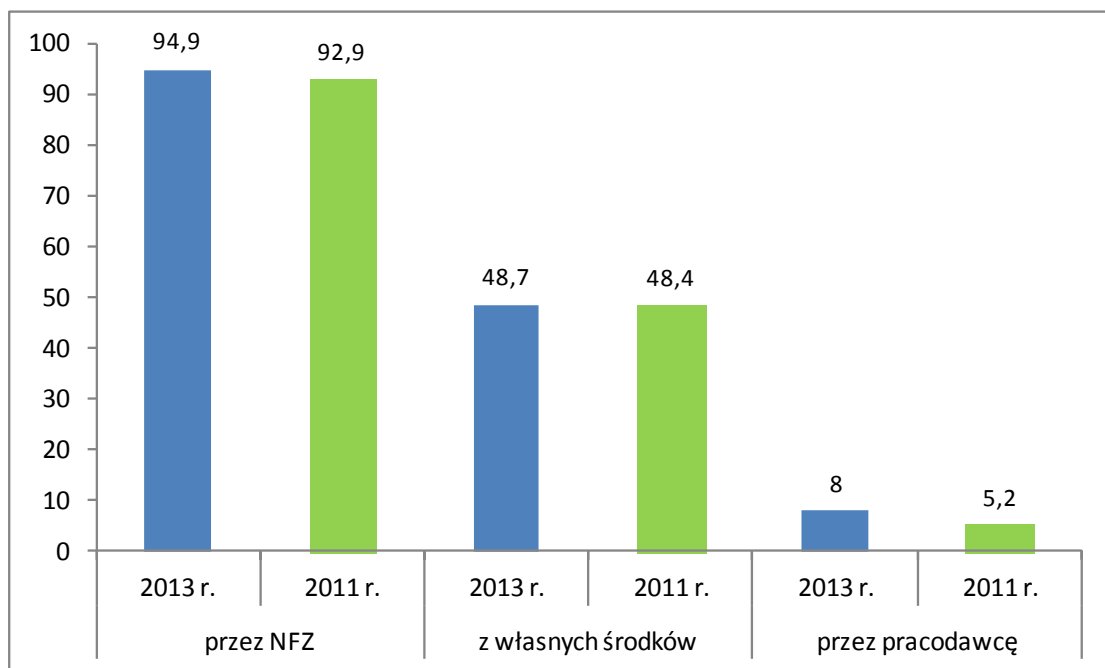
Tabela 24. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z usług różnych placówek ochrony zdrowia w ciągu ostatniego roku wg województw

Województwa	Opłacanych przez NFZ		Opłacanych dodatkowo z własnej środków		Opłacanych przez pracodawcę (abonament)	
	2013	2011	2013	2011	2013	2011
Dolnośląskie	93,3	91,6	61,1	53,0	7,5	8,0
Kujawsko-Pomorskie	93,8	90,9	45,6	43,3	4,0	2,8
Lubelskie	94,9	92,9	48,7	48,4	8,0	5,2
Lubuskie	95,6	94,2	54,8	56,4	4,2	5,8
Łódzkie	94,7	92,7	46,0	50,2	3,3	2,9
Małopolskie	92,4	92,5	56,6	54,4	6,3	6,3
Mazowieckie	88,3	88,5	53,5	52,6	16,0	13,5
Opolskie	94,1	88,9	43,9	39,7	6,9	2,8
Podkarpackie	95,7	95,1	51,8	56,9	2,7	2,6
Podlaskie	93,5	93,3	45,3	49,5	3,4	2,7
Pomorskie	94,1	91,3	60,2	52,2	10,5	9,9
Śląskie	93,7	91,6	50,3	46,4	5,8	5,7
Świętokrzyskie	91,6	88,9	49,6	47,1	4,3	3,1
Warmińsko-Mazurskie	90,2	89,6	26,9	27,0	2,5	1,9
Wielkopolskie	91,9	91,8	52,5	50,2	4,6	6,7
Zachodniopomorskie	87,2	89,8	36,7	42,8	4,6	5,0

Źródło: Diagnoza społeczna. Warunki i jakość życia Polaków. Red. J. Czapiński, T. Panek. Warszawa 2014, s.

129

Korzystanie z placówek ochrony zdrowia w województwie lubelskim charakteryzuje się stosunkowo wysokim odsetkiem gospodarstw domowych (94,9%), których członkowie leczą się w placówkach finansowanych przez NFZ (tabela 24). Tylko w dwóch województwach odsetek korzystających z placówek w ramach NFZ jest wyższy (Lubuskie – 95,6%, podkarpackie 95,7%). Jednocześnie w województwie lubelskim prawie połowa gospodarstw domowych (48,7%) płaci z własnych środków za usługi ochrony zdrowia, a 8,0% korzysta z usług finansowanych przez pracodawcę.

Źródło: na podstawie - *Diagnoza społeczna. Warunki i jakość życia Polaków*. Red. J. Czapiński, T. Panek. Warszawa 2014, s. 129

Rycina 20. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z usług różnych placówek ochrony zdrowia w ciągu ostatniego roku (dane za rok 2011 i 2013 r.)

Porównując dane z roku 2013 z danymi z roku 2011 należy zwrócić uwagę na podobny poziom korzystania z usług ochrony zdrowia opłacanych z własnych środków oraz wzrost odsetka gospodarstw domowych korzystających z placówek finansowanych przez NFZ i pracodawcę. W przypadku usług opłacanych przez pracodawcę odnotowano 50% wzrost odsetka gospodarstw, które z nich korzystają – z 5,2% w 2011 do 8,0% w roku 2013 (ryc.20).

Badania przeprowadzone w ramach „Diagnozy społecznej” wskazują, że duża część gospodarstw zmuszona brakiem środków finansowych rezygnowała z pewnych usług zdrowotnych, mimo że taka potrzeba wystąpiła. Najczęściej rezygnowano z zakupu leków, leczenia zębów, usług lekarza, leczenia sanatoryjnego (tabela 25). Wyraźniej częściej ze świadczeń zdrowotnych rezygnowali mieszkańcy wsi niż miast. Ludność obszarów wiejskich najczęściej rezygnuje z leczenia sanatoryjnego (35,7%) z protez (29,6%) i leczenia zębów (26,4%). Ponad 1/5 mieszkańców wsi rezygnuje również z zakupu leków i rehabilitacji.

Tabela. 25. Odsetek gospodarstw domowych, które zrezygnowały z powodów finansowych z korzystania z wybranych świadczeń zdrowotnych, mimo że ich potrzebowały

Klasa miejscowości zamieszkania	Procent gospodarstw domowych, które zrezygnowały z:							
	zakupu leków	leczenia zębów	protez	usług lekarza	badan	rehabilitacji	sanatorium	szpitala
Miasta powyżej 500 tys.	17,0	20,7	19,1	13,8	10,9	17,2	21,0	1,0
Miasta 200–500 tys.	15,3	19,4	20,3	13,9	9,9	22,5	21,9	4,5
Miasta 100–200 tys.	16,3	20,1	22,4	14,4	9,2	18,6	29,4	1,6
Miasta 20–100 tys.	18,5	21,4	23,1	16,3	11,9	22,2	30,3	2,7
Miasta poniżej 20 tys.	16,8	21,3	22,5	14,8	9,9	21,4	29,9	3,0
Wieś	20,5	26,4	29,6	18,7	12,2	22,9	35,7	1,9

Źródło: *Diagnoza społeczna. Warunki i jakość życia Polaków. Red. J. Czapiński, T. Panek. Warszawa 2014, s. 129*

Tabela 26. Odsetek gospodarstw domowych, które zrezygnowały z powodów finansowych z korzystania z wybranych świadczeń zdrowotnych, mimo że ich potrzebowały wg województw

Klasa miejscowości zamieszkania	Procent gospodarstw domowych, które zrezygnowały z:							
	zakupu leków	leczenia zębów	protez	usług lekarza	badan	rehabilitacji	sanatorium	szpitala
Dolnośląskie	20,6	29,4	32,4	22,0	17,6	31,2	27,4	5,1
Kujawsko-Pomorskie	20,0	23,4	20,4	18,4	14,4	23,6	22,7	2,5
Lubelskie	18,2	24,6	30,1	16,7	11,4	18,1	35,6	1,0
Lubuskie	21,1	25,5	28,2	18,6	10,3	21,7	45,7	2,7
Łódzkie	24,8	23,8	24,5	18,5	11,8	17,4	30,4	1,5
Małopolskie	18,4	19,5	15,8	15,3	10,7	23,6	23,5	1,7
Mazowieckie	18,0	22,9	27,6	14,6	10,0	16,8	25,4	1,0
Opolskie	12,5	11,9	6,8	11,6	3,7	16,5	11,3	0,0
Podkarpackie	15,9	25,0	27,4	15,1	10,0	16,6	27,7	2,9
Podlaskie	13,7	18,2	22,0	12,7	12,8	18,8	32,6	1,0
Pomorskie	17,3	21,0	22,8	17,8	8,7	21,5	31,8	3,3
Śląskie	17,3	19,0	19,4	12,6	9,4	20,9	26,2	2,0
Świętokrzyskie	19,2	24,0	28,1	17,9	14,6	21,5	33,9	5,2
Warmińsko-Mazurskie	20,4	35,2	40,0	20,1	12,3	24,0	60,0	6,8
Wielkopolskie	15,9	18,4	19,7	16,0	11,4	21,3	35,1	1,8
Zachodniopomorskie	14,5	21,4	26,3	12,1	7,2	23,0	29,9	1,0

Źródło: *Diagnoza społeczna. Warunki i jakość życia Polaków. Red. J. Czapiński, T. Panek. Warszawa 2014, s. 130*

W województwie lubelskim największa część gospodarstw domowych (co trzecie), zrezygnowała z leczenia sanatoryjnego (35,6%) i z protez (30,1%), co czwarte gospodarstwo zrezygnowało leczenia zębów (24,6%), a prawie 1/5 zrezygnowała z zakupu leków oraz z usług lekarza (18,2%) sanatoryjnego (18,1%) (Tabela 26). Niewielki odsetek gospodarstw domowych zrezygnował z leczenia

szpitalnego. Porównując sytuację mieszkańców województwa lubelskiego z mieszkańcami innych województw w zakresie rezygnacji z powodów finansowych ze świadczeń zdrowotnych należy stwierdzić, że skala rezygnacji z zakupu leków, usług lekarza, i badań diagnostycznych utrzymuje się na przeciętnym poziomie. Niski poziom rezygnacji stwierdzono w przypadku świadczeń rehabilitacyjnych i leczenia szpitalnego (bardzo niski), natomiast wysoki w odniesieniu do leczenia zębów i leczenia sanatoryjnego. Rezygnację z sanatorium zgłosił trzykrotnie większy odsetek gospodarstw domowych w województwie lubelskim niż opolskim.

2.2. Środowiskowe uwarunkowania zdrowia

2.2.1. Praca

Według danych Urzędu Statystycznego z dnia 31 grudnia 2013 w województwie lubelskim zatrudnienie posiadało 799820 osób, jest to o 6643 osoby więcej (wzrost o 0,83%) w stosunku do roku 2012. W sektorze publicznym zatrudnienie znalazło 168857 osób, to jest 21,28% ogółu zatrudnionych, natomiast w sektorze prywatnym pracowało 630963, co stanowi 79,54% zatrudnionych. Połowa ogółu zatrudnionych w województwie lubelskim (49,47%) stanowiły kobiety. W sektorze publicznym 64,04% pracujących stanowiły kobiety, natomiast w sektorze prywatnym zatrudnienie znalazło więcej mężczyzn 54,95% ogółu zatrudnionych (tabela 26).

Tabela 26. Liczba osób pracujących wg wybranych działów zatrudnienia w województwie lubelskim

Lubelszczyzna	2005 r.	2010 r.	2012 r.	2013 r.	
				ogółem	kobiety
Pracujący ogółem	729555	794127	793177	799820	392436
sektor publiczny	189815	180572	170459	168857	108150
sektor prywatny	539740	613555	622718	630963	284286
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	278600	308062	308002	307911	149857
przemysł	108761	103710	101887	103584	30838
przetwórstwo	92150	85521	83050	84075	27990
budownictwo	24679	35656	36048	33904	3540

Handel i naprawa pojazdów samochodowych	87694	95966	91758	93044	48845
Transport i gospodarka magazynowa	31753	31882	33095	33729	6967
Działalność profesjonalna i techniczna	17395	14166	15633	16014	8357
Administrowanie i działalność wspierająca	1710	9286	11197	10990	5159
Edukacja	64885	66407	64908	65956	50195
Opieka zdrowotna	40960	45036	45800	46567	36981

Źródło: Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014.

Tabela 27. Liczba osób pracujących wg wybranych sekcji i działów w odniesieniu do skali kraju

Polska	2005 r.	2010 r.	2012 r.	2013 r.	
				ogółem	kobiety
Pracujący ogółem	12890,7	14106,9	14172	14244,3	6719
sektor publiczny	3660,4	3570,7	3427	3375	2011
sektor prywatny	9230,3	10536,2	10745	10869,3	4708
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	2134,1	2376,1	2378	2379	1650,7
Przemysł przetwórstwo	2857,6	2909,5	2867,8	2872,2	-
budownictwo	2400,2	2436,5	2406,8	2421,1	-
Handel i naprawa pojazdów samochodowych	661,5	865,2	867	810,5	-
Transport i gospodarka magazynowa	2068,5	2189,1	2122,9	2121,9	-
Działalność profesjonalna i techniczna	633,1	701,4	730	730	-
Administrowanie i działalność wspierająca	408,2	481,3	531,4	553,3	-
Edukacja	327,2	411,7	425,4	443,2	-
Opieka zdrowotna	1043	1079,9	1086	1100,3	-
	689	764,4	790,6	804,7	-

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2014.

Struktura zatrudnienia osób w województwie lubelskim wskazuje (tabela 26), że Lubelszczyzna jest regionem typowo rolniczym. Największy odsetek spośród 799820 osób pracujących w województwie lubelskim, to zatrudnieni w dziale „rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” (33,5%). Blisko połowa (48,7%)

wszystkich osób zatrudnionych w tym dziale stanowią kobiety. Dla porównania odsetek zatrudnionych w tym dziale w skali kraju jest o połowę niższy (16,70%).

Drugim pod względem liczebności zatrudnienia działem gospodarki jest przemysł z liczbą 103584 osób pracujących (13% wszystkich zatrudnionych w województwie). W skali całego kraju odsetek zatrudnionych w przemyśle jest dużo wyższy (około 20%), co świadczy o stosunkowo niskim poziomie produkcji przemysłowej i dominacji produkcji rolnej.

Mimo niskiego poziomu uprzemysłowienia województwa lubelskiego, wskaźnik zatrudnienia osób tego regionu w warunkach zagrożenia czynnikami szkodliwymi dla zdrowia jest stosunkowo wysoki (tabela 27). Na 1000 zatrudnionych w 2012 roku mieszkańców Lubelszczyzny, 105,3 pracowało w warunkach szkodliwych (wskaźnik 105,3), gdy średnia wartość wskaźnika dla całego kraju wynosiła 95,5 (tabela 29). W roku 2013 wskaźnik dla Lubelszczyzny wzrósł do 117,2, podczas gdy wskaźnik krajowy obniżył się do poziomu 93,4. Szczególnie dużą różnicę skali zagrożenia w pracy czynnikami szkodliwymi pomiędzy zatrudnionymi w województwie lubelskim z zatrudnionymi w skali całego kraju stwierdzono przetwórstwie, przemyśle, budownictwie i edukacji (tabela 30).

Tabela 28. Zatrudnieni w warunkach zagrożenia czynnikami szkodliwymi dla zdrowia w województwie lubelskim

Lubelszczyzna		Ogółem		Zagrożenie związane					
				ze środowiskiem pracy		uciążliwością pracy		z maszynami szczególnie niebezpiecznymi	
		ogółem	w tym jedna grupa czynników	ogółem	w tym przez jedną grupę czynników	ogółem	w tym jedna grupa czynników	ogółem	w tym jedna grupa czynników
na 1000 badanych w określonej zbiorowości									
Ogółem	2005	110,6	85	80,3	56,8	19,6	19,2	10,8	9
	2010	94,2	68,8	70,3	48	13,7	12,3	10,2	8,5
	2012	105,3	73,2	77,5	50	16,5	14,3	11,4	8,8
	2013	117,2	80,4	83,4	52,8	21,9	19,5	11,9	8,1
sektor publiczny	2013	91,3	74	45,7	29,3	39	38,9	6,6	5,8
sektor prywatny	2013	129,3	83,3	101	63,8	13,8	10,4	14,4	9,2
Wybrane działy zatrudnienia									
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo		86,3	68,4	64	61,3	2,4	2	20	5,1

przemysł	204,3	128	147,2	83,7	34,8	29,8	22,4	14,5
przetwórstwo	192,4	137,8	136,9	88,9	36,3	32,6	19,2	16,3
budownictwo	148,4	135,8	110,5	100,2	26,9	26	11	9,7
Handel i naprawa pojazdów samochodowych	12,4	9,1	5,8	3,8	3,7	2,8	2,9	2,4
Transport i gospodarka magazynowa	77,5	74,3	13	10,7	55,9	55,1	8,6	8,5
Działalność profesjonalna i techniczna	1,8	0,6	0,6	0,6	–	–	1,2	–
Administrowanie i działalność wspierająca	564	549,1	557,8	549,1	–	–	6,2	–
Edukacja	42,5	42,5	40,7	40,7	1,2	1,2	0,6	0,6
Opieka zdrowotna	29,9	16,5	29,6	16,3	0,2	0,2	–	–

Źródło: Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014

Tabela 29. Zatrudnieni w warunkach zagrożenia czynnikami szkodliwymi dla zdrowia w Polsce

		Ogółem		Zagrożenie związane					
				ze środowiskiem pracy		uciążliwością pracy		z maszynami szczególnie niebezpiecznymi	
		ogółem	w tym przez jedną grupę czynników	ogółem	w tym przez jedną grupę czynników	ogółem	w tym przez jedną grupę czynników	ogółem	w tym przez jedną grupę czynników
		na 1000 badanych w określonej zbiorowości							
Ogółem	2005	120	84,5	70,4	48,7	34,6	25,5	14,6	10,4
	2010	97,9	74,6	56,4	40,9	28,4	23,9	13,2	9,8
	2012	95,5	72,9	55,3	40	27,4	23	12,8	9,9
	2013	93,4	71,9	54,3	40,1	26,5	22,1	12,7	9,7
Wybrane działy zatrudnienia									
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo		79,4	54,6	44,2	29,9	16,8	14,1	18,4	10,5
Przemysł		156	117	97,3	72,3	37,6	29,4	21	15,5
przetwórstwo		133	105	86,4	68,2	27,5	22,3	19,3	14,3
budownictwo		109	79,4	64,8	42	30,3	26,1	14,3	11,3
Handel i naprawa pojazdów samochodowych		18,8	16,6	8,1	6,7	4,5	4,1	6,2	5,8
Transport i gospodarka magazynowa		68,8	62,4	13	9,7	49,9	47,5	5,9	5,2
Działalność profesjonalna i techniczna		27	25	14,1	12,4	10	10	2,9	2,6
Administrowanie i działalność wspierająca		49,5	39,6	34,5	28,6	5,9	5,6	9	5,4
Edukacja		27,2	26,8	12,9	12,9	13,2	12,9	1,1	1
Opieka zdrowotna		31,3	26,3	17,8	13,4	13,1	12,7	0,5	0,2

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2014, Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014.

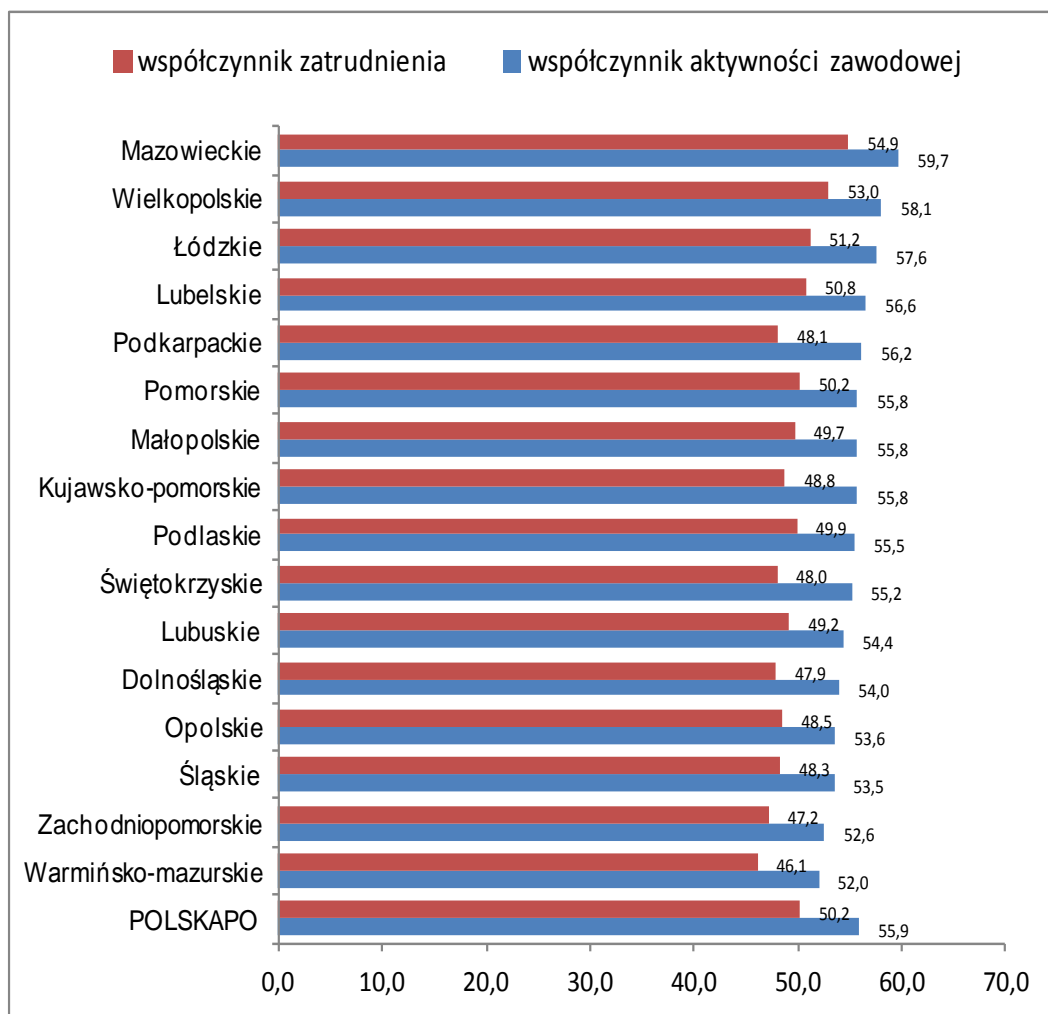

Tabela 30. Porównanie wskaźnika zatrudnienia w warunkach zagrożenia dla zdrowia

	ogólny wskaźnik zatrudnienia w warunkach zagrożenia	
	Lubelszczyzna	Polska
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	86,3	79,4
przemysł	204,3	156
przetwórstwo	192,4	133
budownictwo	148,4	109
Handel i naprawa pojazdów samochodowych	12,4	18,8
Transport i gospodarka magazynowa	77,5	68,8
Działalność profesjonalna i techniczna	1,8	27
Administrowanie i działalność wspierająca	564	49,5
Edukacja	42,5	27,2
Opieka zdrowotna	29,9	31,3

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2014, Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014.

Współczynnik aktywności zawodowej (stosunku osób w aktywności zawodowej w danym wieku do ogółu ludności w tym wieku) ludności województwa lubelskiego jest stosunkowo wysoki. Z danych Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) za rok 2013 wynika, że aktywności zawodową wykazywało 56,6% ludności tego województwa (ryc. 21). Jest to jeden z wyższych wskaźników w Polsce. Wyższy wskaźnik stwierdzono tylko w województwie łódzkim, wielkopolskim i mazowieckim. W województwie lubelskim wysoki jest również udział liczby pracujących w łącznej liczbie osób w wieku produkcyjnym w danym kraju (współczynnik zatrudnienia). W roku 2013 pracujący stanowili połowę osób w wieku produkcyjnym. Współczynnik zatrudnienia dla Lubelszczyzny był prawie identyczny ze współczynnikiem dla całego kraju.

Źródło: Rocznik Statystyczny województw 2014 s. 288

Rycina 21. Współczynnik zatrudnienia i współczynnik aktywności zawodowej ludności wg województw

2.2.2. Bezrobocie

W końcu marca 2015 r. w urzędach pracy województwa lubelskiego zarejestrowanych było 119,9 tys. bezrobotnych, którzy stanowili 6,4% wszystkich bezrobotnych zarejestrowanych w Polsce¹¹. W stosunku do marca 2014 r. liczba bezrobotnych zmniejszyła się w województwie lubelskim o 11,1%, a w kraju o 14,7%.

W przekroju terytorialnym najwięcej bezrobotnych zarejestrowanych było w Lublinie (15 tys. osób) oraz w powiecie bialskim (6,6 tys. osób). Najmniejszą liczbę bezrobotnych zarejestrowanych było w powiecie parczewskim (2,1 tys. osób) oraz łączyńskim (2,4 tys. osób).

¹¹ Województwo na tle kraju (www.wup.lublin.pl)

Udział bezrobotnych zamieszkałych na wsi wyniósł 55,8% i był większy o 0,3 p. proc. W porównaniu z rokiem poprzednim. W skali całego kraju bezrobotni ze wsi stanowili 44,2% ogółu bezrobotnych. Na koniec marca 2015 r. zdecydowana większość bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy (91,3%) nie posiadała prawa do zasiłku, udział ten był wyższy o 0,4 p. proc. niż w marcu 2014 r. W skali całego kraju prawa do zasiłku nie posiadało 86,8% bezrobotnych¹².

W lutym 2015 r., kobiety stanowiły 47,2% wszystkich bezrobotnych w województwie. W kraju udział kobiet wśród bezrobotnych wyniósł 50,5%. W skali roku liczba bezrobotnych kobiet w województwie lubelskim zmniejszyła się o 0,2%, zaś mężczyzn o 12,4%.

W pierwszym kwartale 2015 r. urzędy pracy zarejestrowały 35,2 tys. nowych bezrobotnych. Było ich o 3% mniej niż w analogicznym okresie poprzedniego roku. Z ewidencji bezrobotnych w IV kwartale 2014 roku wyłączono 37.283 osoby (tj. o 4,2% mniej niż w III kwartale 2014 r. oraz o 13,4% więcej niż w IV kwartale 2013 r.). Powody wyłączenia z ewidencji były następujące:

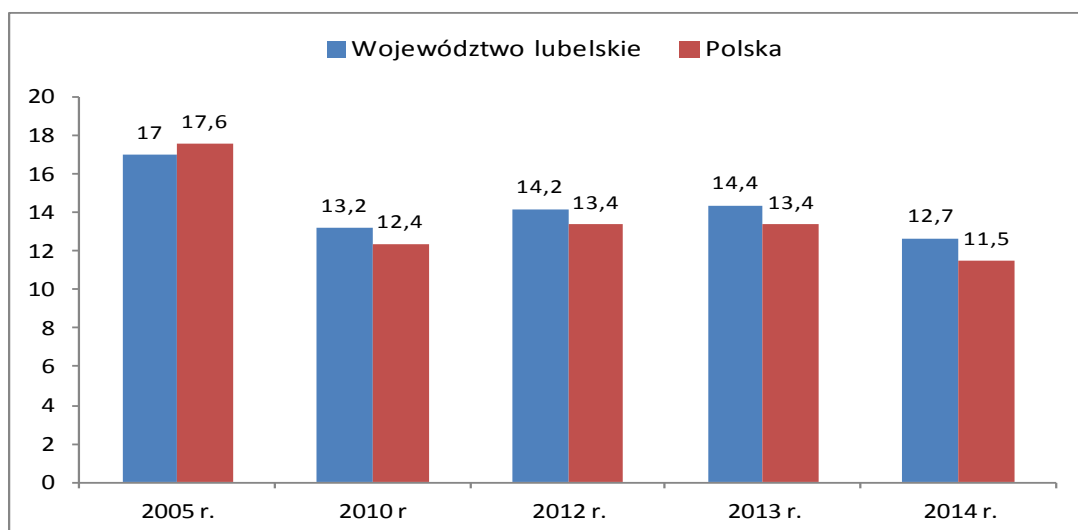
- podjęcia pracy- 16.908 osób:
  - pracy niesubsydiowanej- 4.560 osób,
  - prace interwencyjne- 246 osób,
  - robót publicznych-151 osób,
  - podjęcie działalności gospodarczej- 980 osób,
  - podjęcie pracy w ramach stanowisk refundowanych- 747 osób,
- rozpoczęcia szkolenia-1.037 osób,
- rozpoczęcia stażu- 2.313 osób,
- niepotwierdzenie gotowości do pracy-10.552 osoby,
- dobrowolnej rezygnacji- 2309 osób.

W IV kwartale 2014 roku pracę podjęło 45,4% osób spośród tych, którzy opuszczają rejestry bezrobotnych i był odsetek wyższy o 3,1 pp. niż w III kwartale 2014 roku. Bezwzględna liczba osób które podjęły pracę wyniosła 16.908 i była wyższa o 557 niż w analogicznym okresie 2013 roku¹³.

---

¹² Województwo na tle kraju (www.wup.lublin.pl)

¹³ Bezrobocie w województwie lubelskim (www.wup.lublin.pl)

Źródło: Bezrobocie w województwie lubelskim IV kwartał 2014. Opracowanie WLUP 2014

Rycina 22. Odsetek bezrobotnych w województwie lubelskim i skali kraju w IV kwartale 2014 roku

Niekorzystnym zjawiskiem jest nadal wyższy niż w kraju udział bezrobotnych w młodszych grupach wiekowych. W 2014 r., największą grupę bezrobotnych, podobnie jak przed rokiem, stanowiły osoby w przedziale wiekowym 25-34 lata – 32,1% ogółu bezrobotnych. Osoby w wieku do 24 lat stanowiły 19,4% ogółu bezrobotnych (w poprzednim roku 24,2%). W porównaniu z analogicznym okresem 2013 r. w największym stopniu (o 16%) wzrosła liczba bezrobotnych w grupie wiekowej powyżej 60 lat, a spadła w grupie lat 25-34 lat (o 14,6%)¹⁴.

Stopa bezrobocia w styczniu 2015 roku w województwie lubelskim wynosiła 13,2% (w styczniu 2014 r.- 14,9), wynik ten plasuje województwo lubelskie na ósmej pozycji w kraju. Średnia krajowa stopa bezrobocia kształtowała się na poziomie 12,0%.

Najniższą stopą bezrobocia w województwie Lubelskim na koniec 2014 roku wyróżniał się powiaty: biłgorajski- 8,6%, lubelski (grodzki)- 8,7%, , łączyński 9,3%, puławski 10,2%. Najwyższą stopę bezrobocia odnotowano w powiatach: włodawskim- 23,5%, chełmskim- 18,8%, hrubieszowskim- 18,4%, lubartowskim- 16,3%

¹⁴ Bezrobocie w województwie lubelskim IV kwartał 2014. Opracowanie WLUP 2014

Tabela 31. Bezrobocie wg województw w 2013 roku

	bezrobotni		kobiety		na wsi		stopa bezrobocia
	w tys.	w tys.	%	w tys.	%		
POLSKA	2157,9	1099,5	51,0	954,8	44,2	13,4	
Wielkopolskie	144,8	79,8	55,1	69,0	47,7	9,6	
Mazowieckie	283,2	133,8	47,2	122,5	43,3	11,1	
Śląskie	208,3	111,1	53,3	46,1	22,1	11,3	
Małopolskie	164,4	84,5	51,4	90,4	55,0	11,5	
Dolnośląskie	153,6	77,8	50,7	55,3	36,0	13,1	
Pomorskie	114,1	62,7	55,0	51,5	45,1	13,2	
Łódzkie	151,6	74	48,8	51,1	33,7	14,1	
Opolskie	51,6	27	52,3	23,6	45,7	14,2	
Lubelskie	134	64,9	48,4	74,3	55,4	14,4	
Podlaskie	70,9	32,3	45,6	24,8	35,0	15,1	
Lubuskie	59,8	31,6	52,8	26,2	43,8	15,7	
Podkarpackie	154,2	77,4	50,2	97,5	63,2	16,3	
Świętokrzyskie	90,1	43,8	48,6	50,7	56,3	16,6	
Zachodniopomorskie	111,1	57,8	52,0	45,5	41,0	18,0	
Kujawsko-pomorskie	150,1	81	54,0	68,7	45,8	18,2	
Warmińsko-mazurskie	115,9	59,9	51,7	57,7	49,8	21,6	

Źródło: Rocznik Statystyczny województw 2014 s. 301.

2.2.3. Poziom dochodów

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w województwie lubelskim jest niższy od poziomu dochodu dla Polski (Tabela 32). W latach 2010-2013 średnia różnica w stosunku do ogólnopolskiego wskaźnika wyniosła 210,08 zł.

Tabela 32. Przeciętny dochód (rozporządzalny) na 1 osobę w latach 2005-2013 (w zł /m-c)

	2005	2010	2012	2013
Lubelszczyzna	672,37	978,09	1056,45	1105,58
Polska	761	1192,82	1278,43	1299,07

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2014, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2007, Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014.

Tabela 33. Przeciętne miesięczne emerytury i renty brutto wg województw w 2013 roku

	Pozarolnicze w zł	%	Rolnicze w zł
POLSAP	1921,25	60,2	1121,52
Mazowieckie	1915,22	60,0	1082,59
Małopolskie	1812,30	56,8	1084,34
Podlaskie	1682,71	52,7	1086,69
Podkarpackie	1600,77	50,2	1091,30
Świętokrzyskie	1675,09	52,5	1094,62
Łódzkie	1730,12	54,2	1109,24
Wielkopolskie	1770,68	55,5	1111,99
Lubelskie	1653,80	51,8	1116,04
Kujawsko-pomorskie	1709,33	53,6	1125,86
Pomorskie	1840,80	57,7	1126,00
Warmińsko-mazurskie	1669,55	52,3	1128,17
Opolskie	1827,00	57,2	1187,16
Zachodniopomorskie	1793,88	56,2	1204,59
Dolnośląskie	1877,72	58,8	1226,90
Lubuskie	1690,11	52,9	1261,30
Śląskie	2287,25	71,7	1367,05

Źródło Rocznik statystyczny województwa lubelskiego. US w Lublinie. Lublin 2014, s.325.

Szczególnie niekorzystna jest sytuacja finansowa rencistów i emerytów województwa lubelskiego. Średnie świadczenie z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wynosi 1653 zł, co stanowi 51,8% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia i jest jednym z najniższych w Polsce (tabela 33). Niższe świadczenia posiadają jedynie mieszkańcy województwa podkarpackiego 55,2% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia. Przeciętna wysokość emerytur i rent w województwie lubelskim jest niższa o 267,45 zł od przeciętnego świadczenia tego typu w Polsce i o 633,45 zł od przeciętne świadczenia w województwie śląskim.

W województwie śląskim przeciętna emerytura lub renta stanowi 70 % przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia i jest o 20 pp. wyższe od świadczenia tego typu w województwie lubelskim. Lepsza jest sytuacja emerytów i rencistów województwa lubelskiego korzystających ze świadczeń wypłacanych przez KRUS. Przeciętne świadczenie z tego źródła wynosi 1116,04 zł i jest nieco wyższe niż przeciętne świadczenia w skali całego kraju (1121,52 zł).

W corocznie przeprowadzanym badaniu budżetów gospodarstw domowych w grupie wydatków na zdrowie wyodrębnia się: artykuły medyczno-farmaceutyczne, urządzenia i sprzęt medyczny, usługi ambulatoryjne i medycyny niekonwencjonalnej oraz usługi szpitalne i sanatoryjne. Analizując wydatki na zdrowie w przeliczeniu na 1 osobę w latach 2005-2013 widać wzrost o ok. 15 zł zarówno dla średniej krajowej, jak i dla województwa lubelskiego. W 2013 r. w Polsce wydatki na zdrowie wyniosły 53,94zł, w Lubelskim o 4,67 zł mniej.

Tabela 34. Wydatki na zdrowie w przeliczeniu na 1 osobę w latach 2005-2013 (w zł / m-c)

	2005	2010	2012	2013
Lubelszczyzna	35,47	38,03	43,95	49,27
Polska	38,05	47,42	52,68	53,94

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2007, Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014.

Zauważalne jest także, że pomimo wzrostu wydatków na zdrowie w gospodarstwach domowych (wzrost cen towarów i usług), udział tych wydatków na cele zdrowotne w wydatkach ogólnych od 2005 do 2013 roku utrzymuje się na niskim poziomie (tabela 35).

Tabela 35. Udział przeciętnych miesięcznych wydatków związanych ze zdrowiem na 1 osobę w gospodarstwie domowym w wydatkach ogółem (w %)

	2005	2010	2012	2013
Lubelszczyzna	5,57	4,56	4,75	5,3
Polska	5,51	4,78	4,97	5,08

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2007, Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014.

Według raportu J. Czapińskiego i T. Panka z 2013 r. znacząca część gospodarstw domowych z powodów finansowych musiało zrezygnować z korzystania ze świadczeń zdrowotnych, mimo że ich potrzebowały¹⁵. W

¹⁵ J. Czapiński i T. Panek z 2013 r.-Diagnoza Społeczna 2013 Warunki I Jakość Życia Polaków Raport, Warszawa: Rada Monitoringu Społecznego 2013, s. 115.

województwie lubelskim z zakupu leków zrezygnowało –18,2% gospodarstw domowych (w Polsce średnio – 18,2, z usług lekarza – 16,7% gospodarstw domowych (w Polsce – 16,1%), rehabilitacji – 18,1% gospodarstw domowych (w Polsce – 21,3%).sanatorium – 35,6% gospodarstw domowych (w Polsce – 29,1%), szpitala – 1,0% gospodarstw domowych (w Polsce – 2,4%), badań – 11,1% gospodarstw domowych (w Polsce – 15,2%), %), z leczenia zębów – 24,6% gospodarstw domowych (w Polsce – 22,6%).

2.2.4. Środowisko fizyczne

Organizmy żywe reagują na różnorodne bodźce środowiskowe – fizyczne, chemiczne biologiczne- dostosowując się do nich w zakresie swoich fizjologicznych możliwości. Przekroczenie tych granic adaptacyjnych grozi zaburzeniami funkcjonowania, a nawet śmiercią organizmu.

Środowisko naturalne współczesnego człowieka w coraz mniejszym stopniu zależy od czynników przyrodniczych, ponieważ coraz większego znaczenia nabierają czynniki cywilizacji technicznej, urbanistycznej czy przemysłowej. Zanieczyszczenia środowiska naturalnego (woda, powietrze, gleba) przez np. przemysł, nowoczesne technologie w rolnictwie, komunikację negatywnie wpływają na stan zdrowia człowieka, powodując wzrost liczby zachorowań czy przedwczesnych zgonów.

Z ostatnich danych GUS (za roku 2012) wynika, że, na terenie województwa lubelskiego funkcjonowały 92 zakłady szczególnie uciążliwe dla środowiska. Emisja zanieczyszczeń do powietrza z tych zakładów wyniosła 5327,5 tys. Mg, w tym emisja pyłów 2,1 tys. Mg i emisja gazów (z uwzględnieniem CO₂) 5325,4 tys. Mg. W porównaniu do roku 2011 emisja zanieczyszczeń pyłowych spadła o 12,5%, a gazowych o 4,5%¹⁶. Ten poziom emisji zanieczyszczeń jest stosunkowo niski ponieważ jej wielkość sytuuje województwo lubelskie na 12 miejscu w kraju. Największe zanieczyszczenia pyłowe w województwie lubelskim emitują zakłady w Puławach, Lublinie, Chełmie i Rejowcu. Znacznie mniejsza emisja pyłów występuje w miastach powiatowych województwa. Zupełnie wolny zanieczyszczeń pyłowych jest powiat janowski.

---

¹⁶ Raport o stanie środowiska w 2013 roku.
http://www.wios.lublin.pl/tiki-list_file_gallery.php?galleryId=36

Ocena stanu zanieczyszczeń dokonana przez Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska na obszarze aglomeracji Lublin i w strefie lubelskiej wskazuje, że stężenia zanieczyszczeń: benzenu, dwutlenku siarki, dwutlenku i tlenków azotu, tlenku węgla, pyłu PM_{2,5}, ołowiu, arsenu, kadmu, niklu i benzopirenu mieściły się w normach jakości. Przekroczenia wystąpiły w przypadku emisji pyłu PM₁₀ oraz poziomu celu długoterminowego ozonu¹⁷.

W 2013 r. utrzymywał się wysoki poziom emisji pyłu PM₁₀. Wystąpiło przekroczenie dopuszczalnego poziomu pyłu PM₁₀ w Aglomeracji Lubelskiej oraz w strefie lubelskiej (w Puławach dni 61 przekroczenia dopuszczalnego stężenia, w Zamościu: 45 dni, w Kraśniku: 41 dni). Z powodu przekroczenia dopuszczalnej liczby dni obie strefy zostały zaliczone do klasy C.

Istotnym czynnikiem związanym ze zdrowiem człowieka jest możliwość korzystania z dobrej jakości wody pitnej. Województwo lubelskie jest regionem zasobnym w podziemne źródła wodne. W 2012 r. WSSE objęła monitoringiem sieć 21 źródeł regionu lubelskiego. Z przeprowadzonych badań wynika, że jakość tych wód jest na ogół dobra. Większość źródeł (14 - 66%) to wody II klasy - wody dobrej jakości, Pięć źródeł (24%) uzyskało I klasę jakości - wody bardzo dobrej jakości. Pozostałe źródła oceniono jako wody zadawalającej klasy (jedno źródło) lub niezadawalające (jedno źródło). Nie stwierdzono występowania wód V klasy – wody złej jakości¹⁸.

Wody powierzchniowe województwa lubelskiego są szczególnie zagrożone związkami azotu ze źródeł rolniczych. Badania jakości wód powierzchniowych realizowano na rzece Uherka oraz Czerniejówka¹⁹. Stwierdzono przekroczenia dopuszczalnej wartości średniorocznej azotanów w rzekach Uherka i Czerniejówka, wynoszącej 10mg/l. Ponadto nastąpiło przekroczenie stężenie chlorofilu „a” w rzece Uherce.

W 2013 roku dokonano oceny stanu 43 z 45 jednolitych części wód powierzchniowych (jcwp) porównując wyniki oceny stanu/potencjału ekologicznego

---

¹⁷ Raport o stanie środowiska w 2013 roku.

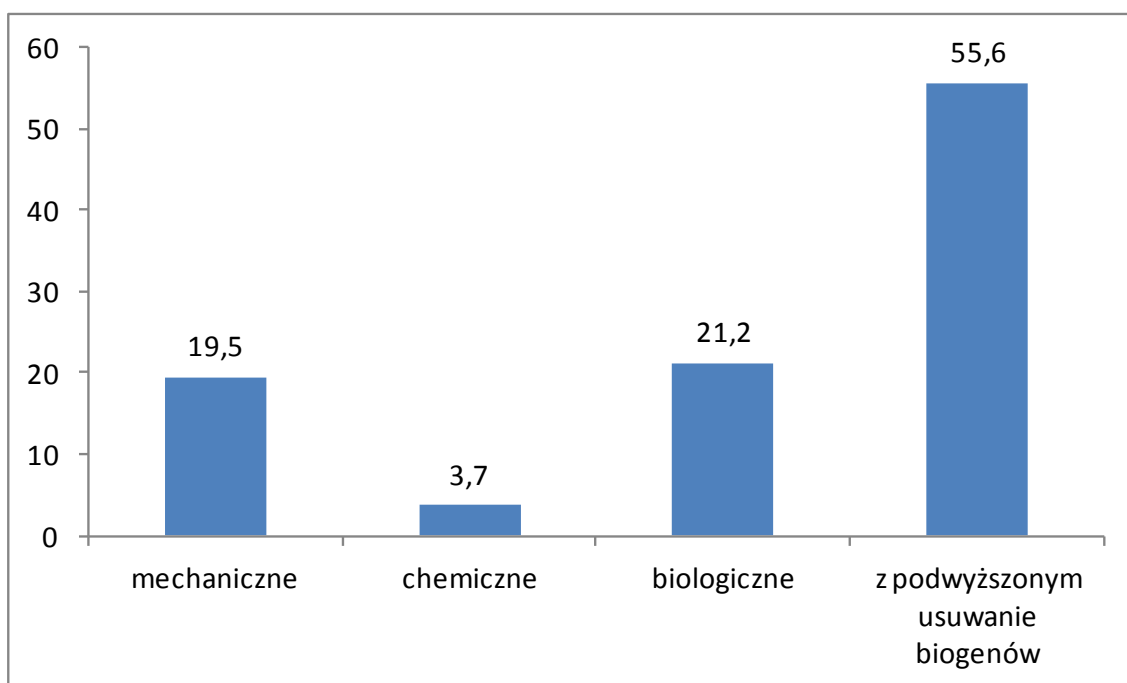
http://www.wios.lublin.pl/tiki-list_file_gallery.php?galleryId=36

¹⁸ tamże

¹⁹ tamże

oraz stanu chemicznego. Stan dobry wód osiągnęły 4 jednolite części wód (9,1%), natomiast 39 jcw (90,9%) osiągnęło zły stan wód.

W 2013 r. na terenie województwa lubelskiego odprowadzono do wód lub do ziemi 71,28 hm³ ścieków komunalnych i przemysłowych, które wymagały oczyszczania²⁰. Niemal wszystkie odprowadzone ścieki (99,6%) były oczyszczone, a tylko 0,27 hm³ (4,0%) odprowadzono bez oczyszczania (ryc. 23). Ponad połowa odprowadzonych ścieków (55,6%) została oczyszczana z podwyższonym usuwaniem biogenów. Pozostałe ścieki oczyszczono wykorzystując metody (biologiczne (21,2%), mechaniczne (19,5%) oraz chemiczne (3,7%).

Źródło: Raport o stanie środowiska w 2013 roku.
http://www.wios.lublin.pl/tiki-list_file_gallery.php?galleryId=36

Rycina 23. Sposoby oczyszczania ścieków w 2013 roku

Od 2007 r. w strukturze metod oczyszczania ścieków nastąpiły pozytywne zmiany, wzrosła ilość ścieków oczyszczanych z podwyższonym usuwaniem substancji biogenych. Poprawa jakości oczyszczania ścieków, znacznie zmniejszyła ilość wprowadzanych zanieczyszczeń do wód lub do ziemi. W stosunku do 2004 roku ładunek fosforu ogólnego zmniejszył się o około 81%, ładunek azotu ogólnego o 47%, a ładunki BZT5 i zawiesiny ogólnej o około 30%.

²⁰ Raport o stanie środowiska w 2013 roku. http://www.wios.lublin.pl/tiki-list_file_gallery.php?galleryId=36

2.2.5. Urbanizacja

W 2013 r. w miastach województwa lubelskiego mieszkało 1002,02 tys. osób, tj. o 5,3 tys. (0,53%) mniej niż przed rokiem²¹. Liczba mieszkańców miast i ich udział w ogólnej liczbie ludności województwa maleje. W 2013 r. ludność miejska w województwie lubelskim stanowiła 46,2% populacji (w 2005r. – 46,7%) (tabela 36). Oznacza to, że zaledwie co drugi mieszkaniec Lubelszczyzny mieszka w mieście. Taki stan rzeczy wskazuje na rolniczy charakter regionu oraz słabe uprzemysłowienie. W województwie jest stosunkowo mało dużych miast: tylko Lublin przekroczył 300 tys. mieszkańców, natomiast 4 miasta przekroczyły 50 tys. (Chełm, Biała Podlaska, Zamość i Puławy)²².

Tabela 36. Ludność w miastach w latach 2005-2013 (w%)

	2005	2010	2012	2013
Lubelszczyzna	46,7	46,5	46,4	46,2
Polska	61,4	60,8	60,6	60,4

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2014. GUS. Warszawa 2014, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2007. GUS. Warszawa 2014, Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014. US w Lublinie Lublin 2014

Wskaźnik urbanizacji jest niższy niż średnia w kraju (60,6%) i lokuje województwo na 14 miejscu, za woj. świętokrzyskim, a przed województwem małopolskim²³. Zmniejsza się również liczba ludności na wsi. W 2013 r. ludność zamieszkująca obszary wiejskie liczyła 1158,931tys. osób, w ujęciu rocznym odnotowano spadek o 1,5 tys. osób (0,13%)¹.

Lubelszczyzna należy do regionów o największej migracji w kraju. Dotyczy to w szczególności stałego odpływu ludności z terenów wiejskich, co wiąże się z poszukiwaniem przez mieszkańców lepszych warunków ekonomicznych. Ponadto, dużym problemem województwa lubelskiego jest migracja młodej, często dobrze wykształconej ludności poza obszar województwa. Kolejnym kierunkiem migracji są inne państwa, co wiąże się przede wszystkim z poszukiwaniem nowej, lepszej pracy²⁴. W 2013 r. ogólne saldo migracji przyjęło wartość ujemną i wyniosło – 5,6 tys. osób. Ujemną wartość osiągnęło zarówno saldo migracji wewnętrznych (– 5,1

²¹ Rocznik Statystyczny województwa lubelskiego 2014

²² Sytuacja społeczno- demograficzna w województwie lubelskim- Marta Kluczyńska, Piotr Bochniak, Michał Niedźwiedz, Prace Studenckich Kół Naukowych Nr 15/2012

²³ www.Eregion.wzp.pl

²⁴ Analiza sytuacji społeczno- gospodarczej w województwie lubelskim- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego Warszawa 2010

tys. osób), jak i zagranicznych (– 656 osób). Saldo migracji na 1 tys. mieszkańców Lubelszczyzny w 2013 r. kształtowało się na poziomie – 2,6 osoby i było wyższe niż w 2012 r. (– 2,38).

2.3. Czynniki ryzyka

2.3.1 Palenie papierosów

Palenie tytoniu jest uznawane za jedną z najczęstszych przyczyn przedwczesnej nadumieralności. Znajduje się w grupie czynników ryzyka występowania takich chorób, jak: choroby układu krążenia, układu oddechowego, a także niektórych nowotworów, w tym głównie nowotworów płuc, a także jamy ustnej, krtani, przełyku, żołądka, trzustki, nerek i pęcherza moczowego. Szkodliwe skutki wdychania dymu tytoniowego wynikają z zawartości w nim około 6 tysięcy związków chemicznych o toksycznym oddziaływaniu na tkanki organizmu, a w tym ponad 40 z nich o udowodnionym działaniu rakotwórczym²⁵.

Według danych statystycznych Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), Region Europejski ma jeden z najwyższych odsetek zgonów spowodowanych używaniem wyrobów tytoniowych. Szacuje się, że aż 16 % wszystkich zgonów osób dorosłych powyżej 30 lat w tym regionie było spowodowane paleniem tytoniu. Choć palenie tytoniu było wcześniej w dużej mierze zjawiskiem męskim, to obecnie te różnice w wielu krajach zacierają się, a nawet przesuwają się na niekorzyść kobiet. Z danych statystycznych WHO wynika, że Polska pod względem rozpowszechnienia palenia zajmuje 9 miejsce w Europie, jeśli chodzi o mężczyzn i 8 miejsce – w przypadku kobiet²⁶.

Z ogólnopolskich badań ankietowych na temat postaw wobec palenia tytoniu zrealizowanych przez TNS na zlecenie Głównego Inspektoratu Sanitarnego, wynika że problem codziennego (nałogowego) palenia w 2013 r. dotyczył 27% badanych Polaków (Raport z ogólnopolskiego badania ankietowego na temat postaw wobec palenia tytoniu 2013, s. 7). Odsetek palących w tym roku zmalał o 2,1 punktu

---

²⁵ Sadowska I, Wojtyniak B.: Wybrane czynniki ryzyka zdrowotnego związane ze stylem życia, w: B. Wojtyniak, P. Goryński (red.), Sytuacja zdrowotna ludności Polski, NIZP-PZH, Warszawa 2008, s. 185

²⁶ <http://www.euro.who.int/en/health-topics/disease-prevention/tobacco/data-and-statistics>, data dostępu 06.05.2015 g. 11:30

procentowego w stosunku do roku 2009, kiedy wynosił 29,1%²⁷. Średnia liczba wypalanych papierosów w ciągu dnia w 2013r. wynosiła 14,96²⁸.

W Polsce częściej palą mężczyźni niż kobiety (31% wobec 23%). Największy udział palących mężczyzn występuje w kategoriach wiekowych 30-39 lat (39%), 20-29 lat (36%) i 40-49 lat (32%), nieco mniejszy w kategoriach 60 lat i więcej (30%), 50-59 lat (29%), a w najmniejszym stopniu dotyczy mężczyzn mających 15-19 lat (14%). Z kolei największy udział palących papierosy kobiet przypada na kategorie wiekowe 30-39 lat (31%), 50-59 lat (29%), 40-49 lat (24%), a najmniejszy na kobiety w wieku 15-9 lat (10%), 60 lat i więcej (16%) oraz 20-29 lat (19%).

Nałogowe palenie tytoniu w niewielkim stopniu pozostaje w związku z miejscem zamieszkania osób, które wzięły udział w badaniach. Na wsi regularnie pali papierosy 29% mężczyzn i 23% kobiet. Największy odsetek osób, które przyznały się do nałogowego palenia zlokalizowany jest w miastach powyżej 500 tys. mieszkańców (38% mężczyzn o 26% kobiet), miastach do 100 tys. mieszkańców (33% mężczyzn i 23% kobiet), w dalszej kolejności znaleźli się mieszkańcy wsi (odpowiednio 29% i 23%) oraz miast o liczbie ludności 100-500 tys. (odpowiednio 30% i 19%).

Nieco częściej po papierosy sięgają mężczyźni aktywni zawodowo niż bierni zawodowo (34% w stosunku do 28%). Wśród kobiet sytuacja jest odwrotna (adekwatnie 22% wobec 24%).

Tabela 37. Procent palaczy w 2000-2011 i procentowa zmiana odsetka palaczy między 2000 i 2011 wg województw

Województwo	2011	2009	2007	2005	2003	2000	2000-2011
Dolnośląskie	31,1	32,8	30,2	31,2	33,7	33,0	-6
Kujawsko-pomorskie	29,1	28,4	34,7	37,9	38,8	38,8	-25
Lubelskie	24,1	24,9	28,7	31,1	30,5	32,4	-26
Lubuskie	30,7	30,8	32,7	29,2	32,0	38,5	-20
Łódzkie	25,1	28,3	28,0	29,2	30,0	29,8	-16
Małopolskie	22,3	22,0	28,1	24,1	24,5	28,2	-21
Mazowieckie	27,6	28,0	29,6	29,7	29,8	32,2	-14
Opolskie	24,6	28,4	31,1	33,9	30,1	34,1	-28
Podkarpackie	20,1	22,1	25,0	22,8	24,4	24,4	-18
Podlaskie	24,1	27,6	29,2	28,1	31,6	31,3	-23
Pomorskie	27,4	28,7	30,2	25,6	32,3	32,7	-16

²⁷ Mały Rocznik Statystyczny 2013, GUS 2013. s. 274

²⁸ Czapiński J. (2011): „Nikotynizm w Polsce”. Raport dla WHO (http://www.rtoz.org.pl/dokumenty/Nikotynizm_w_Polsce.pdf, data dostępu 7.05.2015r., g. 9:00)

Śląskie	27,8	28,6	29,5	29,7	32,2	34,8	-20
Świętokrzyskie	23,6	23,7	21,6	25,6	24,4	31,2	-24
Warmińsko-mazurskie	29,5	33,6	31,0	30,3	33,3	33,0	-11
Wielkopolskie	27,3	27,6	29,4	30,5	31,0	32,4	-16
Zachodniopomorskie	32,0	32,9	36,6	31,9	34,8	33,0	-3

*Źródło: Czapiński J. (2011): „Nikotynizm w Polsce”. Raport dla WHO
(http://www.rtoz.org.pl/dokumenty/Nikotynizm_w_Polsce.pdf, data dostępu 7.05.2015r., g. 9:00)*

Paradoksalnie im gorsza sytuacja materialna respondentów tym częściej palą oni regularnie papierosy (problem ten dotyczy 41% mężczyzn będących w złej sytuacji materialnej i 25% kobiet)²⁹.

Skala zjawiska palenia tytoniu w województwie lubelskim jest stosunkowo niska w porównaniu z innymi województwami. Z raportu pt. „Nikotynizm w Polsce” opracowanego dla WHO, wynika że odsetek osób palących w woj. lubelskim w 2011 r. wyniósł 24,1 % (Tabela 37). Jest on niższy o 8,3 % w stosunku do roku 2000.

Na tle innych województw w Polsce, województwo lubelskie pod względem udziału procentowego palaczy w populacji badanych osób lokuje się na 13 pozycji. Mniejszy odsetek palących odnotowano w województwach: świętokrzyskim, małopolskim i podkarpackim.

Przeciętna liczba wypalanych papierosów przez mieszkańców województwa lubelskiego w 2013 r. wynosiła 14,4 (przeciętna w Polsce 14,96) i była mniejsza o 16,7 sztuk papierosów w stosunku do roku 2005 i o 18 papierosów w porównaniu z rokiem 2000³⁰.

Z kolei z analizy przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych wynika, że mieszkańcy województwa lubelskiego na wyroby tytoniowe i napoje alkoholowe wydają miesięcznie 21,4 zł. W stosunku do roku 2005 liczba ta wzrosła o 5,15 zł³¹. Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych mieszkańców woj. lubelskiego przeznaczane na napoje tytoniowe i alkoholowe w 2013 r. były znacznie niższe niż przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych ogółu mieszkańców Polski (27,3 zł)³².

²⁹ Raport z ogólnopolskiego badania ankietowego na temat postaw wobec palenia tytoniu 2013, s.8-10

³⁰ Czapiński J, Panek T, (2014): Diagnostyka społeczna 2013, s. 266-266.

http://analizy.mpips.gov.pl/images/stories/publ_i_raporty/DS2013/Raport_glowny_Diagnoza_Spoleczna_2013.pdf, data dostępu 11.05.2015 g. 11:30).

³¹ Rocznik Statystyczny Województwa lubelskiego 2014, s. 180.

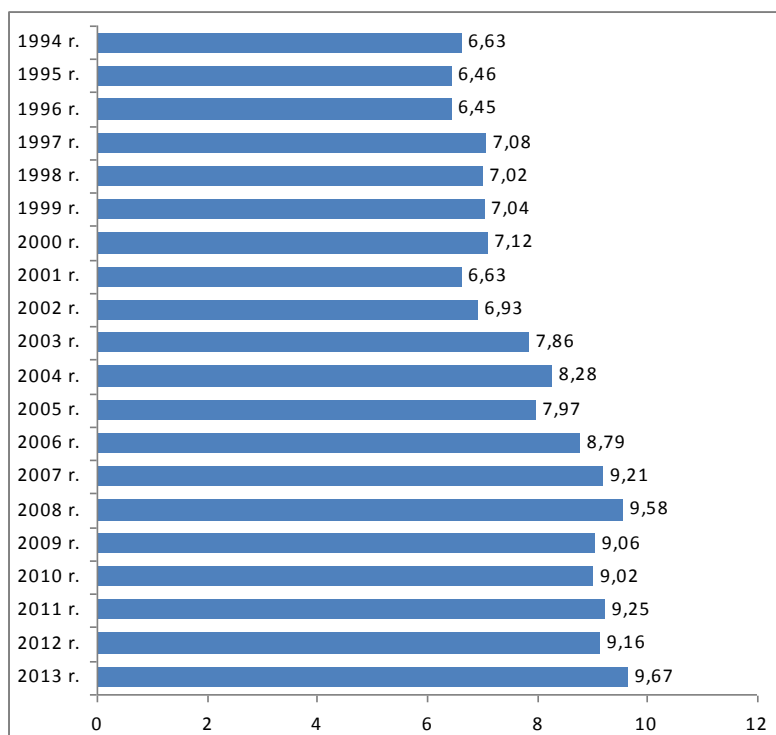
³² Rocznik Statystyczny RP 2014, GUS, Warszawa 2014, s.304.

2.3.2. Picie alkoholu

Spożywanie alkoholu, zwłaszcza w wysokich dawkach, znajduje się w grupie czynników zwiększających ryzyko wystąpienia problemów zdrowotnych. Uzależnienie od alkoholu, często generuje problemy społeczne, takie jak przemoc (fizyczna i psychiczna), absencję w pracy, wzrost przestępczości i wypadkowości.

Mieszkańcy Regionu Europejskiego WHO spożywają najwięcej alkoholu na 1 osobę na świecie. W 2009 r. średnie spożycie alkoholu (w przeliczeniu na czysty alkohol) na osobę powyżej 15 roku życia wyniósł 10,7 litra (w Polsce 10,1 litra). W Unii Europejskiej (UE), alkohol uznawany jest za przyczynę ok.120 tys. przedwczesnych zgonów rocznie. Problem ten dotyczy 1 na 7 mężczyzn i 1 na 13 kobiet

Z danych Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (PARPA) wynika, że w Polsce średnio na 1 mieszkańca w 2013 r. przypadało 9,67 litra (w litrach 100% alkoholu). Wartość ta znacznie wzrosła w porównaniu z latami poprzednimi. Dla przykładu w roku 2000 wynosiła 7,12 litra, a w 2005 r. – 7,97 litra (ryc. 24).

Źródło: opracowanie własne na podstawie - <http://www.parpa.pl/index.php/analizy-badania-raporty/spozycie-alkoholu>, data dostępu 06.05.2015 r., g. 13:15.

Rycina 24. Spożycie alkoholu średnio na 1 mieszkańca w litrach 100% alkoholu.

W ostatnich kilkunastu latach znacząco zmieniła się struktura spożywanych wyrobów alkoholowych. W 2013 r. wśród napojów alkoholowych spożywanych przez Polaków dominowało piwo (55,7%) i wyroby spirytusowe (37,2%), najmniej wypijano wina i miodów pitnych (7,2%). W roku 2000 udział procentowy wypijanych, poszczególnych rodzajów wynosił odpowiednio: 51,5%; 28,3%, 20,2%, a w 2005r.: 55,7%; 31,4%, 12,19%³³.

Wg danych pochodzących z Raportu z badań przeprowadzonych przez TNS Global w 2012 r. spożycie alkoholu w województwie lubelskim utrzymuje się na poziomie średniej ogólnopolskiej i wynosi ok. 9,25 litra na 1 mieszkańca. Podobny poziom konsumpcji alkoholu odnotowano w woj. śląskim, świętokrzyskim, podkarpackim, podlaskim i warmińsko-mazurskim. Spożycie powyżej średniej dotyczyło woj. małopolskiego, opolskiego, dolnośląskiego, a także zachodniopomorskiego, pomorskiego, kujawsko-pomorskiego, natomiast poniżej średniej woj. łódzkiego, mazowieckiego, wielkopolskiego i lubuskiego³⁴.

Picie alkoholu w zbyt dużych ilościach w 2013 r. zadeklarowało 6,34% mieszkańców Lubelszczyzny, którzy ukończyli 16 rok życia, co lokowało ich w środkowej pozycji w stosunku do mieszkańców innych województw Polski. Wyższe odsetki osób, które stwierdziły, że spożywają zbyt dużo napojów alkoholowych pochodziły z województw: pomorskiego (9,19%), zachodniopomorskiego (7,82%), dolnośląskiego (7,66%) i śląskiego (7,25%). Problem ten w najmniejszym stopniu dotyczył mieszkańców województwa małopolskiego (4,45%)³⁵.

Do sięgania po alkohol w celu radzenia sobie z kłopotami w 2013 r. przyznało się 3,56 % mieszkańców województwa lubelskiego. W największym stopniu problem ten dotyczył ludności zamieszkującej województwo warmińsko-mazurskie (7,35%), w najmniejszym mieszkańców województwa opolskiego (2,31%)³⁶.

---

³³(<http://www.parpa.pl/index.php/analizy-badania-raporty/spozycie-alkoholu>, data dostępu 06.05.2015 r., g. 13:15)

³⁴<http://www.tnsglobal.pl/jakpijapolacy/pdf/raport.pdf>, data dostępu 06.05.2015 r., g. 8:15

³⁵ Czapiński, Panek (2014): Diagnoza społeczna 2013, s. 270-271)

³⁶ Czapiński, Panek (2014): Diagnoza społeczna 2013, s. 270-271)

2.3.3. Używanie narkotyków i środków odurzających

Narkomania stanowi globalny problem, którego rozwiązanie jest możliwe dzięki współpracy międzynarodowej i interdyscyplinarnej. Przedawkowanie narkotyków ciągle uznawane jest za główną przyczynę przedwczesnej umieralności wśród młodych Europejczyków. Chociaż tendencje ogólne wykazują spadek liczby zgonów wynikających z przedawkowania, to w wielu krajach, w szczególności na północy Europy, liczba ta jest wysoka i nadal rośnie. Wśród substancji psychoaktywnych, których nadużywanie najczęściej prowadzi do śmierci znajdują się opioidy i marihuana³⁷.

W Polsce w 2013 r. problem używania/próbowania narkotyków niemal czterokrotnie częściej dotyczył mężczyzn aniżeli kobiet (2,12% wobec 0,58%). Najczęściej są to osoby które nie ukończyły 25 roku życia (4,13%) (Tabela 38). Używanie narkotyków najczęściej deklarowali mieszkańcy miast, w tym miast: powyżej 500 tys. mieszkańców (2,65%), 200-500 tys. (2,09%), 100-200 tys. (1,78%), a w najmniejszym stopniu mieszkańcy wsi (0,67%) i mieszkańcy małych miast: 20-100 tys. (1,18%), poniżej 20 tys. (1,41%)³⁸.

Tabela 38. Próbowanie narkotyków w ostatnim roku wg płci i wieku (w procentach odpowiedzi twierdzących w całych próbach osób w wieku 16+ lat)

Grupa	2013	2011	2009	2007	2005	2003	2000
Ogółem	1,31	1,27	1,16	1,03	1,31	0,96	0,96
Płeć							
Mężczyźni	2,12	2,11	1,78	1,67	1,91	1,51	1,59
Kobiety	0,58	0,51	0,58	0,51	0,79	0,48	0,42
Wiek							
do 24 lat	4,13	4,61	3,75	3,67	3,83	3,91	3,75
25-34 lat	2,85	1,91	2,14	1,54	2,45	1,31	1,77
35-44 lata	0,61	0,89	0,47	0,53	0,48	0,05	0,30
45-59 lat	0,24	0,15	0,14	0,05	0,27	0,08	0,30

Źródło: Czapiński J, Panek T, *Diagnoza społeczna 2013 (2014)*, Warszawa, s. 275

W województwie lubelskim do próbowania narkotyków przez osoby mające 16 lat i więcej w 2013 r. (w okresie ostatniego roku przed badaniem) przyznało się mniej niż 1% badanych osób (0,61%). W stosunku do osób zamieszkujących inne województwa Polski był to odsetek niski. Największy udział procentowy osób próbujących narkotyki odnotowano w województwach: mazowieckim (2,07%) i

³⁷ Europejski Raport Narkotyków 2014, s. 12

³⁸ Czapiński, Panek. *Diagnoza...*, s. 275.

zachodniopomorskim (2,06%), najniższy zaś w województwie świętokrzyskim (0,34%) (Tabela 39).

W związku z tym, że problem używania narkotyków i innych środków odurzających dotyczy głównie osób młodych (poniżej 25 roku życia) dane statystyczne dotyczą przede wszystkim tej kategorii wiekowej.

Z badań przeprowadzonych w 2012 r. na próbie 2340 uczniów gimnazjów i studentów szkół wyższych w Lublinie (kategoria wiekowa 13-19 lat) wynika, że 23,39 % młodzieży mieszkającej w mieście i 16,02 % respondentów ze wsi używa psychoaktywnych substancji. Problem ten niemal dwukrotnie częściej dotyczy osób płci męskiej w populacji badanych w mieście (35,77 % wobec 19,81 %) i ponad dwukrotnie częściej badanych ze wsi (27,42 % wobec 11,94 %). Wśród zażywanych substancji dominuje: marihuana (miasto – 21,70 %, wieś – 14,95 %), znacznie rzadziej przyjmowana jest amfetamina (miasto – 1,63 %, wieś – 1,99 %), LSD (miasto – 0,82 %, wieś – 1,52 %) oraz substancje stymulujące pracę mózgu – „smart drugs”(miasto – 1,96%, wieś – 1,64%)³⁹.

Tabela 39. Próbowanie narkotyków w ostatnim roku wg województw (w procentach odpowiedzi twierdzących w całych próbach osób w wieku 16+ lat)

Grupa	2013	2011	2009	2007	2005	2003	2000
Województwo							
Dolnośląskie	1,94	1,48	1,21	0,92	1,04	1,57	1,05
Kujawsko-Pomorskie	1,22	1,74	1,13	1,63	1,25	1,64	0,68
Lubelskie	0,61	1,27	0,53	1,58	0,47	1,08	1,38
Lubuskie	1,87	1,86	1,26	1,17	1,15	1,24	1,19
Łódzkie	1,51	0,84	1,13	0,85	1,23	0,68	1,35
Małopolskie	0,61	0,48	0,81	0,87	1,33	0,43	1,22
Mazowieckie	2,07	1,03	2,07	0,84	2,20	1,01	0,63
Opolskie	0,58	0,96	1,20	1,11	0,96	0,66	0,72
Podkarpackie	0,69	1,07	0,97	0,98	1,44	0,89	0,44
Podlaskie	1,46	1,02	0,44	1,18	0,97	0,61	0,19
Pomorskie	1,92	0,90	0,81	1,77	2,17	1,49	2,53
Śląskie	1,26	1,31	1,06	0,91	1,23	1,15	0,55
Świętokrzyskie	0,34	0,81	0,44	1,00	1,07	0,80	0,31
Warmińsko-Mazurskie	0,41	1,50	0,80	0,55	1,04	0,58	1,33
Wielkopolskie	1,13	1,52	1,34	0,83	0,70	0,41	0,00
Zachodniopomorskie	2,06	3,57	1,59	1,08	1,53	0,96	2,19

Źródło: Czapiński J, Panek T, *Diagnoza społeczna 2013 (2014)*, Warszawa, s. 275

³⁹ Pawłowska, Zygo i in. Psychoactive substances use experience and addiction or risk of addiction among by Polish adolescents living in rural and urban areas, AAEM 2014, vol 21, 4: , s. 777